

Az 1968. májusi válság Franciaországban ^[1]

Magyarország az 1968-as megmozdulásokhoz hasonló utcai harcokat „testközlelől” ismerte, tisztában volt azzal, hogy lehetnek külső erők az események mögött, és ismerte azon eszközöket is, hogy mi kell a hatalom megőrzéséhez.

Bevezetés

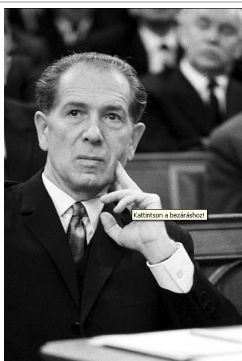
Magyarország az 1968-as megmozdulásokhoz hasonló utcai harcokat „testközlelől” ismerte, tisztában volt azzal, hogy lehetnek külső erők az események mögött, és ismerte a hatalom megőrzéséhez szükséges eszközöket. Az ideológiai elkötelezettség, illetve a „nagy testvér” által megadott mozgástér mellett mindez meghatározta a magyar külpolitikáé lépéseit, elemzéseit. A marxista terminológia mentén zajló megállapítások éppen ezért olykor felszínesek, és az eseményekben játszott szerepéhez mérten a Francia Kommunista Párttal (FKP) való foglalkozás túlzott, a diákmozgalmak, szervezetek elemzése viszont elhanyagolt. Ennek ellenére sok értékes gondolat olvasható a dokumentumokban, olykor a sorok között is lelhetünk gondolatébresztő félmondatra, néhol meglepően nyílt feljegyzéssel is találkozhatunk. Ez utóbbira emelném ki példaként *Valkó Márton* 1968. június végén távozó párizsi nagykövet jelentését, aki meglepő őszinteséggel és alaposággal ír az események hátteréről, pozitívan nyilatkozik de Gaulle személyéről, és jóval kevesebbet ír az FKP-ról.

A részletek előtt még egy adalék: érezhetőek a személyi ellentétek a Külügyminisztérium francia referatúrája és Valkó nagykövet között, ezt a dokumentumokon olvasható kézzel írt megjegyzések is tükrözi. A nézeteltérés okaként talán arra lehet gyanakodni, hogy Valkó Márton szerette volna folytatni letelt párizsi megbízatását, 1968 őszétől azonban *Mód Péter* került a helyére. Az is lehet, hogy nézőpontja túlzottan eltért a referatúra dogmatikusabb szemléletétől. Általában megfigyelhető, hogy a referatúrán is azok az anyagok bátrabb hangvételűek illetve több jó és pontos információt tartalmaznak, amelyeket nem terjesztettek a miniszter, vagy más vezetőszerelv elé.

Franciaország politikai helyzetének alakulása (1967-1968)

A párizsi magyar nagykövetség 1968-as jelentése alapvető forrásnak számít, amely a hivatalos állásfoglalásnak, összefoglalásnak tekinthető a franciaországi eseményekről. Az adott időszakból három fontos eseményt emel ki a jelentés: az Izrael és Egyiptom közötti hatnapos háborút (1967. június 5-10.), *Fock Jenő* miniszterelnök látogatását Párizsban 1968 márciusában és a májusi párizsi eseményeket. (Lásd az 1. számú dokumentumot ^[2])

Fock Jenő (forrás:MTI)

Franciaország viszonya 1966-tól megromlott meg az Amerikai Egyesült Államokkal (kilépett a NATO katonai szárnyából), 1963-ban és 1967-ben megvétózta Nagy-Britannia belépését a Közös Piacba, a hat napos háború idején pedig *de Gaulle* nemcsak elítélte Izraelt, hanem leállította a *Mirage* harci repülőalkatrész utánpótlását. Így ez a három ország mindenképpen érdekelt volt de Gaulle rendszerének elbizonytalanításában. Az éves jelentés összeveti és megismerteti az atlantista és a gaulleista külpolitikái koncepciót, megállapítva, hogy a kommunista rendszernek a gaulleista lehet valamivel elfogadhatóbb, bár mindkettő a kommunizmus megszüntetésére irányul.

A krízis – a májusi események

A következő forráscsoport hasonló szerkezetben, olykor átfedésekkel tárgyalja a májusi eseményeket. A legátfogóbb jelentés a közölt forrásokból szintén Valkó nagykövet nevéhez fűződik. A jelentést érdemes együtt kezelni a francia referatúrán összeállított két feljegyzéssel, amelyek közül az átfedések miatt csak a későbbit közöljük. (Lásd a 2. számú dokumentumot!) ^[3] Érdekes, hogy a Valkó-jelentést továbbküldésre alkalmatlannak tartották Budapesten, pedig bőségesebb és talán kissé árnyaltabb is a többinél, igaz ugyanakkor, hogy nem annyira koncentrált az események leírására. Ezek a források adják a legteljesebb képet a májusi események okainak vizsgálatában, ismertetik az eseményeket, gazdasági hatásokról értekeznek, elemzik a francia bel- és külpolitika megváltozásának lehetőségeit, és Franciaország nemzetközi megítélését is. Természetesen megfelelnek a korszak speciális feladatának is, azaz az FKP szerepét és működését vizsgálják. Közös elemként utalnak a tüntetések, sztrájkok kirobbantásáért – legalábbis részben – felelősnek tartott külföldi szálra is.

Az első – időben legkorábbi, a francia referatúra által készített forrás – még a gaulleista fordulat, azaz május 30-a előtt született. A dokumentum röviden utal a gazdasági problémákra, ám inkább a tüntetések kibontakozására koncentrált. Nanterre-ben már 1967 novemberében volt egy öt napos sztrájk, amely során jobb körülményeket követeltek maguknak a diákok. A dokumentum felsorolja az 1968. tavaszi nagyobb tüntetéseket, amelyek közül kiemelkedett a március 22-i

nanterre-i egyetemfoglalás. Az anarchista Marc Daniel Cohn-Bendit vezette csoport később Március 22-e Mozgalom néven vált ismertté. Közben egyre erősebb kampány indult a vietnami háború ellen. Húsvét után a nanterre-i fakultást a dékán bezárta, Cohn-Benditét és két társát május 2-ára a fegyelmi bizottság elé idézték. Május 3-án volt az első nagy tiltakozó gyűlés a Sorbonne-on Cohn-Benditék mellett, ebből nőttek ki az első tömeg-tüntetések, és május 13-ig a vívták a diákok harcukat a rendőrséggel. Az események meglepetésként érték a kormányt és az elnököt is, akik csak egy ismétlődő monom-nak vélték az eseményeket, azaz a vizsgák közeledtével szokásos törni-zúzni jelenségnek, arra gondoltak, hogy a diákok nem akarnak vizsgázni. *Pompidou* és de Gaulle is elutaztak aktuális hivatalos útjukra. Távollétükben Fouchet, Joxe, Peyrefitte erőszakosan válaszolt a valóban minden várakozást felülmúló tömeg követeléseire. Az elemzés szerint a diáküntetések csak a szikra szerepét töltötték be a mozgalom során, hiszen a dolgozók helyzetének folyamatos romlása állt a háttérben. A tüntetésekhez ettől kezdve a középiskolások és pedagógusok is csatlakoztak.

Marc Daniel Cohn-Bendit (1968)

A francia referatúra június 4-i – általunk közölt – összefoglalója az események hátterét sokkal részletesebben elemzi az egy héttel korábban. Ez a dokumentum előtérbe helyezi a diákságot, amelynek tevékenysége láthatólag kényesen érintette a kommunista rendszert. Ne felejtsük el, a párizsi események egy világjelenség egyik állomását jelentették, amelynek olyan közös elemei voltak, mint az oktatási reform követelése minden országban, vagy a vietnami háború bírálata. 1968 tavaszán Európában és másutt is sok ország megküzdött a maga diákmozgalmával (USA, Kína, Mexikó, Olaszország). Az NSZK-ban a *Rudi Dutschke* vezette diákmozgalom szintén nem választható el a franciaországitól. Érdekes módon a magyar diplomácia a többi diákmozgalom hatásával törődött a legkevesebbet ennek, aminek nyilván több oka lehet:

- ideológiailag a baloldalhoz sorolható csoportokkákról volt szó, amelyek bírálták a kommunizmust, amelyet totalitárius rendszernek tartottak.
- a kommunizmusból a maoizmust, illetve a trockizmust fogadták el, mert azok eltértek a szovjet vonaltól
- „a minden hatalom a dolgozó népé” szlogennel működő államszocialista rezsimek félték a diákságtól – 1956 erre tanította meg a pártot – és a munkások hatalomra kerülésének lehetősége valamint az FKP szerepe izgatta őket, így a sztrájkok talaján, mun-kástüntetések elemzésében láthatóan hazai pályán mozogtak a diplomaták.

A forrás a francia diákság helyzetéről csak néhány megállapítást tartalmaz. Kevés a tanterem, a tanmenet elavult, az intézmények túlszűfoltak, nem korszerű a vizsgarendszer, nem elég gyakorlatias a képzés. A mintegy 600 000 egyetemistának állásproblémái vannak, míg a felvételi eljárások során a gazdagabb diákokat részesítik előnyben. A társadalomtudományi karokon – különösen a nanterre-i bölcsészkaron – politikai vitákat szerveztek a fenti kérdések megoldására. A műszaki és az orvosi karokat kevésbé érintették a viták, ennek okaként a dokumentum a többség nem kispolgári származását említi.

Az UNEF a megmozdulások élére akart állni, a diákság megosztottsága miatt azonban képtelen volt a következetes irányításra. Követeléseik csupán az általános célokat illetően tűntek egységesnek, a részletekben már nagyok voltak az eltérések. A fő pontok a következők voltak:

- a vizsgarendszer módosítása, a vizsgák egy részének eltörlése,
- a szociális és kulturális körülmények javítása,
- az oktatás korszerűsítése,
- az egyetemi önkormányzatban a diákok befolyásának növelése,
- a szabad politikai viták jogának megteremtése,
- ösztönj helyett fizetés biztosítása.

A következőkben a gazdasági követelésekre koncentrált a referatúra feljegyzése. Jóval részletesebben elemzi az eseményeket, mint az előző forrás, néhol átvéve azokat a részeket, amelyek elsősorban a mozgalom történetére vonatkoznak. A kormány elleni bizalmatlansági indítvány elbukásáról itt értesülünk, ez a baloldali összefogás hiányából fakadt. Az FKP helyes stratégiája ellenére nincs egység. Az elnök május 30-i beszédében feloszlatta a parlamentet, új választásokat íratott ki. A legnagyobb kérdés a kommunista országok számára ekkor még az volt: a sztrájk és a küzdelem folytatható-e?

A jövőt illetően több lehetőséget vázol a feljegyzés, ezek közül az első parlamentáris eszközökkel ugyan, mégis erőszakosan oldaná fel a helyzetet. Ebben a helyzetben fegyveres fenyegetések mellett választási többség alakulna ki a kormány számára, majd retorziók következnének a baloldal ellen. A második a katonai diktatúra lehetősége, amelyet a tömegmozgalmakban részt vevő provokátorok által kirobantott összecsapások miatt vezetnének be. (Itt anarchista, Kína-barát, és az amerikaiak által háttérből mozgatott csoportokra gondolhatunk).

Demokratikus útként a tárgyalásos rendezést említi, és álmoként az irat a baloldal egységéből fakadó választási győzelmet említi, ez azonban szinte rosszabb, mint de Gaulle, hisz erősen atlantista irányba vinné Franciaországot. A kommunista országoknak pedig ez nem áll érdekében. (A feljegyzés itt két út lehetőségét írja le, amelyek azonban a lényeg tekintve ugyanazt tartalmazzák.)

A nemzetközi összefüggésekkel kapcsolatban a korábbi dokumentumokhoz hasonlóan ez is kínai és amerikai érdekeket lát a mozgalom kirobantása mögött, a válság negatív gazdasági hatása-it kihasználva a Közös Piac országai számára is nagyobb lesz a mozgástér.

Valamennyi forrás közül a mellőzött Valkó-jelentés a legrészletesebb ([Lásd a 3. számú dokumentumot!](#)), [4] ehhez csatolták a Külkereskedelmi Minisztérium elemzését az események várható gazdasági következményeiről. ([Lásd a 4. számú dokumentumot](#) [5].)

A nagykövet először a gazdasági helyzetet elemzi meglepő bátorsággal, mert többször elismeri a munkások jó életkörülményeit. Az objektív gazdasági adatok – más országokkal összevetve különösen – ezt támasztották alá, még a munkások sem akarnak forradalmat, csak a fejlődésből származó javakat igazságosabban elosztani. Az egy főre eső jövedelem Svédország után itt a legmagasabb, 1080 USA dollár. Igaz, hogy mintegy félmillió a munkanélküli, komolyak az elhelyezkedési nehézségek és antiszociális a kormánypolitika, ám az egyik legnagyobb gond a megtermelt mezőgazdasági javak eladása, így éhezésről sincs szó. A termelés évi növekedése 5%-os, mégis válság következett be egy olyan országban, ahol a külkereskedelmi mérleg pozitív, a valuta szilárd, az arany és a devizatartalékok nagyok. Ugyanakkor a fiatalság munkába állása nehézségekbe ütközik. Az 1966-tól kezdődő recesszió begyűrűzött ide is, amin a kormány 1967-től rendeleti kormányzással kívánt úrrá lenni. „Lerontották a társadalombiztosítást”, a béreket részlegesen befagyasztották, a szolgáltatások és a közlekedés költségeit emelték, továbbá szűkösű áremeléseket hoztak. A kijelentett indok szerint a vámiányban az országnak meg kell állnia a helyét, ezért kell áldozatot hozni. A Vallon-terv kellemetlen hatásai sem növelték a kormány népszerűségét, amelyet az általános forgalmi adó kiterjesztése nyomán kibontakozó feszültség is erősített.

Ez az anyag foglalkozik a legrészletesebben az oktatás általános helyzetével. A fejlett ipari társadalom korában hatalmas igény mutatkozik jól képzett értelmiségre, ezért növelték a diáklétszámot. Az oktatási feltételek azonban nem javultak ilyen gyorsan. Az új kampuszokat rövid idő alatt, rossz kivitelezéssel építették fel a külvárosokban, hagyományok, szórakozási lehetőségek nélkül, szinte internátusi jelleggel. A tanárok csak kijárnak ide, hogy a tömegeknek órákat adjanak, majd rohannak vissza a „civilizációba.” Nincs kapcsolatuk a diáksággal. A *Napoleon* korabeli egyetemi szabályzat elmaradott, technikai, könyvtári ellátottság, laboratóriumok felszereltsége kevés és gyenge, a professzorok pedig kisszámú elit képzéséhez szoktak hozzá. A bölcsész és más társadalomtudományi karok ontják magukból a hallgatókat, akiknek elhelyezkedési lehetőségeik csekélyek. Aki sikeres érettségít tett, azt kötelező felvenni a egyetemre, nincs felvételi vizsga, a diákok – az érettségizett diákoké is – száma ugrásszerűen megnőtt, ágazatonkénti megoszlásuk véletlenszerű. Az elhelyezkedés nehézségeit a kormány felismerte, ezért reformokat kísérelt meg. Ennek fő irányai a szelekció, az orientáció erősítése, a tananyag korszerűsítése, a felszerelésbeli hiányok kezelése, a tanítási módszerek megváltoztatása stb. voltak, érdekes módon azonban a változtatások legnagyobb ellenzői a tanárok voltak. A jelentés szerint a felvételi hiányát az érettségi szigorításával próbálták orvosolni, körülbelül az érettségizők fele elbukik, és sokan soha nem érettségiznek le. Az egyetemeken ugyanez a folyamat játszódik le a diplomaszerezésig, mások 7-10 évet is eltöltenek a végzésig. Az érettségi és az egyetemi vizsgák is szelekciós célt szolgálnak, hiszen ezeket a

központi apparátus bürokratikus úton adja ki a tanintézeteknek, ahol emiatt a tanári kar is becsapva érezheti magát, a túlzottnak érzett elvárások teljesítéséhez sem a morális, sem az anyagi feltételek nem adóttak. Gyakorlatilag a tanárokat hőhőmunkára kényszerítik, hiszen tömegeknek kéne megtanítani olyan dolgokat, amihez nem biztosítottak a feltételek. A diákok pedig a sor végén álló szenvedő alanyokként jelentkeznek.

A nagykövet részletesen elemzi a külpolitikai vonatkozásokat, azaz a krízis kirobbantásában felelős külföldi hatalmakat érintő feltételezéseket. Szerinte a Tábormok életkora (78 év) miatt nem volt szükséges egy kockázatos beavatkozás, másrésztől a francia belpolitikában nem volt látható biztos váltópárt a gaulleistákkal szemben, csak egy olyan baloldali tömörülés, amelyet népfrontnak lehetne nevezni. A kommunista kormányrészvétel azonban nem volt kívánatos, ez a szovjetek felé lökné Franciaországot. Mi lehetett a megoldás? A gaulleistákon belül erősíteni kell az atlantista irányzatot, amely gyengíti a tábormok Atlanti-óceántól Urálig terjedő Európa-konceptióját, és lehetőséget ad az USA és Anglia erőteljesebb befolyására Franciaországban. A Közös Piac szupranacionális szerveihez való fokozatos hozzájárulás, majd Anglia és a skandináv államok felvétele, az Európai Egyesült Államok koncepció megerősödése, a de Gaulle-i Európa-konceptió megjelenése várható.

A nagykövet külön utalt arra, hogy Kína miért kaphatott nagy szerepet az 1968-as események mozgatójában. De Gaulle 1964-ben sietett elismerni Kínát, ez elsősorban a szovjet vonalat követő FKP gyengítését szolgálta. Látszólag Kínának sem volt oka egy franciaországi politikai, társadalmi válság előidézésére, hiszen a vietnami kérdésben is hasonló – Amerikát elítélő – álláspontot képviseltek. Ugyanakkor jelentős külpolitikai nyomás nehezedett de Gaulle-ra, akit megtörhettek egy ilyen válsággal. Melyik állam ne használná ki az adódó lehetőséget? Kína sem tett mást, hiszen a dlákcsoportok jelentős része Mao eszméit tartotta iránymutatónak, az értelmiség egy része pedig idealizálta a kínai rezsimit.

Az elemzés szerint a válság megmutatta, hogy még mindig de Gaulle a legalkalmasabb vezető, nyugodtabb körülmények között azonban cserére kerülhet sor. A helyzet alakulása a politikai rendszer stabilitását igazolja, hisz sem Olaszország, sem az NSZK, sem Anglia nem lett volna képes a kormány bukása nélkül átveszteni az egy hónapos, tízmillió embert érintő sztrájkot. De Gaulle nimbuszának, személyes képességeinek, politikai stratégiájának, hidegvérének, határozottságának, katonás fellépésének döntő szerepe volt abban, hogy mindezt túlélte a rendszer. A nagykövet nem leplezte csodálatát a Tábormokkal szemben. A burzsoázia érdekeit legjobban a gaulleizmus képviseli, sikerült a kormánynak a hibáikat saját javukra fordítani. Időközben Brüsszelben a mezőgazdasági érdekeket sikerrel megvédték a Közös Piacon belül, így a parasztság nem állt a mozgalom mellé.

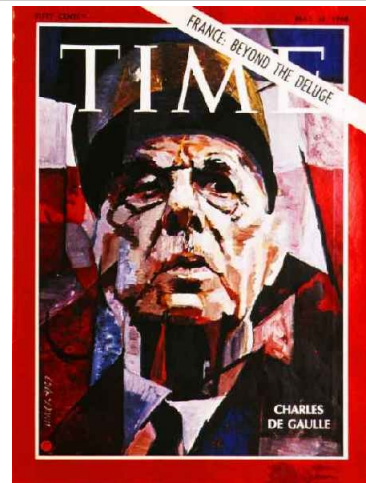
A dokumentumhoz csatolt külkereskedelmi minisztériumi gazdasági elemzés is igen érdekes, bár időben korábbi, mint a nagyköveti beszámoló. A szerző a helyzetet helyenként eltűzve, drámaian tárgyalja, és jelzi a válság várható gazdasági következményeit. Eszerint a kormány gazdasági kényszerpályára szorult a hiánycsökkentés szükségessége miatt.

A krízis után – Franciaország nemzetközi megítélésének, súlyának változásáról

Valkó nagykövethoz hasonló gondolatokat fogalmazott meg *Combal*, a budapesti francia nagykövetség tanácsosa egy 1968. június 7-i kötetlen beszélgetés keretében. (Lásd az 5. számú dokumentumot ⁽⁶⁾!) Az oktatásban meglévő problémákról a diplomata hasonlóan vélekedett, mint a francia kormányzat, hiszen az egyetemeken „nemcsak megbúvási, hanem kedvezményeik révén olcsó megélhetési lehetőséget is nyújtanak a fiatalok olyan rétegének, mely tanulni nem akar és kétes politikai manőverek kipróbálására használja fel az egyetemeket.” Combal kifejtette, hogy az élet rövidesen visszatér a normál kerékvágásba. A gazdasági károk nagyok, főleg a termelés kiesés okoz gondot, az épületi károk kisebb mértékűek. A frank gyengülése, infláció várható, amely terepet nyithat spekulációnak, e mögött szerinte az amerikaiak állnak. Az oktatási reformokra mindenképpen sort kerít majd az új kormány.

Az amerikai magyar nagykövetség rövid jelentése érdekes adalékkal szolgál a tengerentúli véleményekről. Az ügyvivő információ szerint a Tábormok képes lenne katonai erő bevetésére is, de végül jól döntött, hogy nem népszavazást, hanem választásokat tartanak az országban. (Lásd a 6. számú dokumentumot ⁽⁷⁾!) De Gaulle hatalmon maradása előnyös az USA számára, mivel távozása esetén egy középbal, FKP-t is tartalmazó koalíció veheti át a hatalmat, amely népfrent-jellege miatt kiszámíthatatlan következményekkel járhat. Az FKP-nak je-lenleg nincs esélye átvenni a hatalmat. „Az Egyesült Államok csak közvetett formában tud segítséget nyújtani, mégpedig pénzügyi intézkedésekkel és az Amerika-barát politikai erők támogatásával.” A Közös Piac éppen de Gaulle miatt nem volt elég sikeres ám egy baloldali – itt a nem kommunista baloldaltól van szó – hatalomátvétel az USA által támogatott államfeletti európai programot még inkább veszélyeztetné.

A baloldaltól való rettegés kizárólag a kommunista befolyás esetleges erősödése miatt létezett ekkor az USA-ban. A jelentés diplomatikusan, több értelmezési lehetőséget adva szól az amerikai beavatkozás lehetőségeiről. Ugyanakkor korábbi állításainkat, mint de Gaulle gyengítése, eltávolítása, és ezen irányvonal mentén egy Amerikával barátságosabb új vezetés felfuttatása Franciaország élére, nem cáfolja semmi, sőt az olvasható ki a sorok közül, hogy a tengerentúlon a gaulleistákon belüli atlantista irányzatot látnák legszívesebben Franciaország élén, erről más dokumentumok is tanúskodnak. A szöveg alapján úgy tűnik, hogy végül is az Amerikai Egyesült Államok beírta azzal, amit elért, megrendült de Gaulle rendszere, időleges megmaradása azonban – az adott körülmények között – szükséges volt.

De Gaulle a Time magazin címlapján (1968 május 3)

Források

1. Valkó Márton párizsi nagykövet jelentése 1967–1968. eseményeiről

1968. július 16.

Tárgy: Beszámoló jelentés a párizsi Nagykö-vetség működéséről (1967. július 1.–1968. június 30-ig)

A beszámolási időszakban is a korábbi esztendő bevélt gyakorlatának megfelelően jóváhagyott munkaterv és időközi rendelkezések alapján kezdtük meg feladataink végrehajtását.

Mindamellet három jelentős esemény eredeti munkatervünk tartását illuzórikussá tette és így a korábbi esztendőkhöz viszonyítva nagyobb mértékben kellett rögtönözniünk, az elháríthatatlan tényekhez igazodnunk.

E három esemény:

1.1 Az 1967 június 6-án kitört közel-keleti válság, melynek következményeképpen öszre halasztódott a két minisztérium közötti konzultáció (eredeti dátum 1967 június 28. volt).

2.1 Fock Jenő miniszterelnök elvtárs, Péter János külügyminiszter elvtárs 1967 őszén a kon-zultáció során 1968 év második felére kilátásba helyezett franciaországi hivatalos látogatásá-nak előre hozatala 1968 március végére,

3.1 A május–június hónapokban bekövetkezett franciaországi krízis.

Beszámoló jelentésemben – tekintettel arra, hogy ez időben egybe esik párizsi megbízatásom befejezésével

- A francia külpolitikával
- A francia belpolitikával
- A bilaterális kapcsolatokkal
- Az eltelt négy esztendő rövid áttekintésével foglalkozom

a) A francia külpolitika teljes és részletes ismertetése, ez alkalommal szükségtelennek látszik. Egyrészt, mert az, alapvető posztulátumait tekintve – még a május-júniusi krízis után is – lényegében változatlan, másrészt számos korábbi jelentésében időt állóan elemzésre került. Ugyanakkor a konzultáció, Fock Jenő miniszterelnök elvtárs és Péter János külügyminiszter elvtárs március végi látogatása a legmagasabb szinten betekintést adott e területre.

Mindemellett célszerűnek látom a gaulleista francia külpolitika európai törekvéseit párhuzamba állítani az „atlantisták” koncepciójával, melynek jelentős belpolitikai vetülete közismert, hozzátéve, hogy a május–júniusi krízist követő politikai rendeződés, a június végi parlamenti választásokon elért átütő gaulleista siker egyben az atlantista vonal veresége is volt – paradox módon a baloldal és a Kommunista Párt váratlan csatavesztése mellett.

A nyugati világban Európa politikai jövőjét illetően két főirányzat ismerhető fel. Sajátos módon mindkét irányzat más-más megközelítéssel ugyanabból az alapítéletről indul ki, nevezetesen, hogy a nukleáris fegyverek két nagyhatalomnak (USA–SZU) versenyen kívüli hegemoniát biztosítanak, figyelembe véve a két ország gazdasági potenciálját is.

Felismerik, hogy a két nukleáris erő egyensúlyban van, és csak egymás kölcsönös pusztulása árán csaphatna össze.

Ezzel a két irányzat közötti azonosság véget is ér, mert taktikai és stratégiai vonatkozásban eltérő következtetésre jutnak.

Az „atlantista” Európa politikai hívei a következőkben látják az európai és nemzetközi burzsoázia számára gyümölcsöző politikai alternatívát:

A Közös Piacra támaszkodva azt nemzetek feletti, egyszerű szótöbbséggel döntő irányító szervvel kellene datálni, politikai, gazdasági kohézióját maximálisra fokozni.

A Közös Piacon kívül álló tőkés országokat fokozatosan tömöríteni első lépésben a Közös Piacba történő belépés, majd „Európai Egyesült Államok”-ban történő teljes integrálódás útján.

Az így létrehozott kis Európa (szocialista országok nélküli tőkés Európa) szoros politikai, katonai, gazdasági egységet alkotna az „Atlanti Szövetségben és annak integrált katonai szervezetében, az Egyesült Államokkal és más tengerentúli fejlett tőkés országokkal (Pl. Kanada).

Katonai biztonságát az USA atompajzsa szavatolná.

Az egyes országok politikai függetlenségüket feláldoznák, gazdasági függésük az USA-tól nyilvánvaló lenne. Az európai burzsoáziának csupán a profit morzsái jutnának, de alapvető osztály-kiváltságait biztonságban érezhetnék.

A kívülálló felé (szocialista országok, harmadik világ) egységes politikai akaratuk érvényesítésére ez az állapot a kis Európa hívei szerint a lehetséges legjobb feltételeket hozná létre.

Így miközben az atomegyensúly kizárná az összecsapás veszélyét, lépésről-lépésre előre lehetne haladni a harmadik világ fenyegető forradalmi válságának elodázása és „gyümölcsöző” neokolonialista pozíciók kiépítése felé.

A szocialista országokkal kialakítandó gazdasági kapcsolatok elől az atlantisták nem zárkózhatnak el, de egységesen, az erő helyzetéből, feltételeik diktálásával lépnek fel. Ennek eredményeként remélik, hogy gazdasági és politikai nyomás, az ideológiái ráhatás kombinált alkalmazásával, először a gyenge, ingadozó európai szocialista országokat távolíthatják el a szocialista közösségtől, egészen addig, míg a SZU magára nem marad.

Megítélésük szerint a kínai vezetők ismert magatartása a Szovjetuniót kellően sakkban tarthatja, és így eljőhet az idő, amikor a „rendezetlen” európai kérdések burzsoá megoldására megéri az idő.

Így Németországot burzsoá keretben újra lehetne egyesíteni, a Kelet-európai „rab nemzeteket” fel lehetne szabadítani; végső soron egy kínai–szovjet atomösszecsapás megadhatja a kegyelemdőfést az annyira gyűlölt szocialista rendszernek.

Bármennyire utópia mindez; a nyugati burzsoázia egy része ezt a vágyalmot dédelgeti, politikai akcióit ebbe a stratégiai elképzelésbe igyekszik beilleszteni.

Innen ered a makacskodás Anglia Közös Piaci felvételéért, a supra-nacionalista integrálódási törekvésekért.

A másik irányzat a gaulleizmus. A gaulleisták reálsan számot vetettek azzal, hogy egy „atlantista kis Európa” számukra csak azt jelentené, hogy a rövidebbet húznák minden tekintetben.

Ők a francia burzsoázia érdekeinek elsődleges védelmét tartják szem előtt, miközben a szocializmus felszámolásának is más lehetséges útját-módját vélik felfedezni.

Stratégiájuk abból indul ki, hogy meg kell őrizni a két hegemonia között fennálló egyensúlyt, mert amíg ez megvan, addig a mérleg nyelvéhez hasonlóan viszonylag kis erővel az általa kívánt irányba tudják azt billenteni. Számukra valóban fontos a status-quo.

A Közös Piacban kialakult és fokozható gazdasági együttműködés hívei, ott mindent elfogadnak, sőt kezdeményeznek, ami számukra kedvező, előnyös.

A nem kedvező fejleményeket is elfogadják, ha más területen rekompenzálást tudnak kicsikarni, de csak akkor.

Ezért nem mennek bele semmiféle olyan nemzetek feletti szerv létesítésébe, mely akaratuk ellenére bármire is kötelezhetné őket.

Kiléptek a NATO katonai szervezetéből, mert ostobának, veszélyesnek tartják az USA világ-csendőri akcióit.

Valójában nem kívánják a német egyesítést sem, mert ez az erőegyensúlyt megbontaná. Ugyanakkor a nyugatnémeteket egyrészt az enyhülés, egyetértés, együttműködés politikájának keretében a békés újraegyesítés lehetőségével magukhoz edesgetik, másrészt a politikai és gazdasági hegemonián valóosztózással kacérodzkodnak velük, (német–francia szerződés), ugyanakkor az NDK elismerésének lehetőségével kellően féken is tartják őket.

Az USA és a kis Európások minden zsaroló kísérlete eddig megtört a gaulleisták irányában, mert ha egy tűrhető mértéken ezek túlhaladnak, Franciaország és a SZU katonapolitikai együttműködésére is sor kerülhet, mint ahogy egy – elméletileg szerintük nem kizárt – szovjet nyomás ellen az USA felé sem égették fel a hidakat.

De Gaulle-nak sajátos felfogása van a társadalmi rendszerekről. Szerinte a nemzeti érzés, a nemzeti közösség erősebb, minden más eszmei kapcsoltnál.

Ő a kínai–szovjet ellentétek mögött két nagyhatalom nacionalista érdekeinek megnyilvánulását látja. A román–szovjet, bulgár–jugoszláv, albán–jugoszláv, lengyel–szovjet, magyar–román, stb. viszonylatban potenciális lehetőségét látja a nemzeti érdek túlsúlyba jutásának a szocialista társadalmi rendszertől függetlenül, mert szerinte a nemzet az örök, a tartós tényező. A társadalmi rendszer másodlagos, menet közbeni időleges, „accident de parcours” ami változhat, de a nemzeti érzés nem.

Az atomegyensúly hosszú időre biztosítja a status-quo-t, ezért a francia nemzeti (burzsoá) érdekek megvédésének legjobb eszköze – szerinte – a pozíció előnyök biztosítása, tartós egyensúlyi helyzetben.

De Gaulle szerint az atlantista Európa egyértelműen USA hegemoniára vezetne, Franciaország sajátos érdekeit nem védhetné meg ennek keretében.

Ezért javasolja Európa – Atlanti-óceántól az Urálig terjedő földrajzi egységként kialakítandó – együttműködését, politikai kulturális, gazdasági stb. kapcsolatok kiszélesítését. Mivel ez az európai térségben lévő két társadalmi rendszer mindkét felét lényegében azonos nagyságrendű elmozdulásra készítetné, a hatalmi egyensúly nem változna, miközben Franciaország vezető szerepe az erőegyensúly ellenére fokozódna.

A francia burzsoázia úgy véli, hogy az USA technológiai, tudományos, termelési technikai főlényét ebben a keretben kellően lehetne ellensúlyozni, hiszen az európai földrészt lakosságának számát, kulturális színvonalát, nyersanyagforrásait és fogyasztó piacait tekintve messzemenően meghaladja az USA erőforrásait. Ázsia, Afrika közelsége még inkább megnöveli a lehetőségeket, csak össze kell fogni az erőket, gyors ütemben fejleszteni a tudományos kutatás, a technológia és termelés

eszközeit anélkül, hogy ez bármelyik atomnagyhatalom irányába poli-tikai alárendeltséghez, az erőegyensúly eltolódásához vezetne. Ily módon a franciaországi fejlődés az életszínvonal növekedéséhez és a forradalmi változások iránti igények letompulásához vezethet, az osztályharc elhalna, miközben a burzsoázia is megtalálná számítását, (emelkedő profitját).

Ugyanakkor a szocialista országokkal kiépítő szoros, ezer és ezer csatornán történő tömeges érintkezés, az ebből eredő ideológiai ráhatás, a meglévő és a fejlődés magasabb szintjén is – éppen az együttműködés révén megőrizhető életszínvonalbeli fölény – a szocialista országok lakosságában saját rendszerük iránti kételyeket ébreszthetnek, amelyek e rendszerek lassú liberalizálására, a modern tőkés eszmévilág és gyakorlat elfogadására vezethetnek. (lásd Csehszlovákia.)

Ily módon a szocialista államok társadalmi átalakulása nem külső katonai, vagy belső ellen-forradalmi akciók, hanem evolúciós módon, fokozatosan menne végbe. Természetesen de Gaulle számításából sem marad ki a szovjet–kínai ellentét. Ő azonban nem összeecsapásra, hanem a két szocialista nagyhatalom ellentéteiből tartósan remélhető kölcsönös akcióképtelenségre spekulál, mely ily módon a staus-quo fontos eleme, másrészt a francia külpolitika és gazdasági expanszió számára célszerű manőverezési terület.

Íme a másik vágyálom, ami végső soron azonos kiindulási feltételekből azonos eredményre kíván jutni, de más eszközökkel Vitathatatlan, hogy a gaulleizmus ideológiai veszélyei ellenére külpolitikánk számára számos pozitív elemet tartalmaz, szemben az atlantista irányzattal.

1.) Az erőegyensúly, a status-quo fenntartása, a gaulleista külpolitikai alapkövetelménye. Ez egyben azt is jelenti, hogy objektíve békepolitika. (Vietnám és a Közel-Kelet problémáiban tapasztalt fellépés erre a legfrappánsabb bizonyíték, de felismerhető ez a nemzetközi politika számos más területén is.)

2.) A gazdasági, műszaki-tudományos, technológia, stb. területeken a francia együttműködési készség mögött objektív szükségszerűség is fennáll és ez számunkra kihasználható.

3.) A békés körülmények között fokozódó érintkezés kétségtelenül előnyös a burzsoá ideológ-ia behatolásra. De ha ez nem párosul nyers erővel – mint pld. a nyugatnémet revansisták azt egy sikeres atlantista Európa politika esetén gyakorolnák –, kivédhető, mert végeredményben a mi ráhatásunknak is teret kénytelen engedni Franciaországban és a tőkés Európában.

Tőlünk függ, hogy szocialista eszméink, rendszerünk, vonzóbb legyen, mint a tőkés világ és ebben az esetben nem kerülhetünk hátrányos helyzetbe, annál kevésbé, mert a műszaki, tudományos, technológiai kapcsolatokból helyes vonalvezetés esetén vitathatatlanul mi húzhatunk nagyobb hasznot, figyelembe véve Franciaország fejlettségét.

4.) A gaulleizmus külpolitikai céljait csak oly módon közelítheti meg, hogy állandóan harcolnia kell az USA hegemonia, az atlantista irányzat ellen. Ez nem de Gaulle-i szeszély, hanem a gaulleista külpolitika nélkülözhetetlenül fontos eleme. E nélkül nem létezhetne ez a politika.

Fellépésükkel így gyengül a fő ellenség, annál is inkább, mert a különleges egyensúlyi helyzet kihasználása, mint alternatíva más nyugati országok politikai vezérkarára is vonzó és annak bizonyos elemeit – ha bátortalanul is – de kezdik alkalmazni.

A gaulleista külpolitika távol-keleti, közel-keleti, afrikai, dél-amerikai, kanadai vonatkozásaira, ismételések elkerülése végett, itt nem térek ki.

Összefoglalóul megállapítható, hogy a francia külpolitika de Gaulle több mint 10 éves politikai rendszerében domináló szerepet játszott. Annak alapvető vonalvezetése lényegében állandó és jól szolgálja a francia burzsoázia érdekeit.

A május–júniusi krízis után sem lehet a francia külpolitikában lényeges változásra számítani, jóllehet átmeneti gazdasági nehézségeik miatt úgy Közös Piaci partnereik, mint az USA irá-nyában kerülniük kell az ellentétek kiélezését, a III. világ felé pedig gazdasági helyzetük szab-ta korlátok közé kell szorítaniuk „segélypolitikájukat,” mely egyben a neokolonialista törek-vések lassulására, befolyásuk csökkenésére vezethet. Nem látszik viszont valószínűnek, hogy a szocialista országok, így hazánk irányában módosítanak politikájukat, bár a gazdasági területen az eddiginél több nehézséggel kell számolni.

b) Franciaország belpolitikai helyzetét a május–júniusi krízis alatt és azt követően számos alkalommal elemeztem. Utalok itt 147. és 154. számú jelentéseimre, majd a választások utáni helyzetet és a gazdasági kérdéseket taglaló jelentéseimre.

Ezekben a korábbi jelentéseimben a gaulleista belpolitika konzervatív, autoritárius jellegét, valamint a monopoltöke érdekeinek szolgálatát domborítottam ki.

A május–júniusi események villámcsapás-szerűen világították meg a gaulleista belpolitika antiszociális jellegét. Most, amikor az anarchiával való félelemkeltés és a szélsőbalos elemek provokatív közreműködése, egy szinte elképzelhetetlen politikai manőver és zsarolás útján a kommunistákról átmenetileg a középrétegeket leválasztva – sikerült a gaulleistáknak helyze-tüket várakozáson felül stabilizálni, a burzsoázia egységét megteremtve a kispolgárságot ismét járszalagjukra venni, mi várható?

Az antiszociális politika fő oka nevezetesen a 10-15 éves műszaki-technikai lemaradás és a termelés strukturális átszervezésének igénye továbbra is fennáll. Az erőltetett beruházásokra továbbra is szükség van, sőt a kiharcolt béremelések miatt megnövekedett önköltség és az ebből eredő gyengébb konkurencia-képesség miatt az eddiginél jobban.

A szociális feszültség alapvető oka abban állt, hogy a termelékenység növekedésével arányo-san nem emelték az életszínvonalat, hanem a profitok és az állami bevételek növelésén ke-resztül a tőke ösztönzésétől, vállalkozó-kedvének, beruházási tevékenységének spontán ki-bontakozásától reméltek gyorsított ütemű fejlődést.

A megnövekedett bér- és közterhek e folyamat spontán továbbvitelét nem teszik lehetővé.

Már korábban jelentettem, hogy a francia helyzetre az jellemző, hogy „valaminek változnia kell, hogy úgy maradjon, ahogy eddig volt!”

A gaulleisták részére a várnál – az általuk is várnál sikeresebb választások után Pompidou miniszterelnök menesztése, néhány megpörkölődött miniszternek a kormányból való kihagyá-sa, Couve de Murville-nek, a kitűnő képességű „grand Comis” típusú államférfiúnak a kor-mány élére állítása, a „baloldali” gaulleisták előtérbe kerülése arra mutat, hogy lesz változás a belpolitikában.

De Gaulle 5 évig biztosított hatalmas arányú parlamenti többsége és a Couve-kormány össze-tétele alkotmányos úton lehetővé teszi, hogy figyelmen kívül hagyják meg egyes tőkés cso-portok, középrétegek siránkozását is, és a „participation” jegyében megkíséreljék a fából vas-karikát, a tőke és munka corporatív jellegű szolidaritásának megvalósítását, kihangsúlyozva a „nagy történelmi nemzeti feladat” elkerülhetetlen szükségességét.

Hogy ez milyen formákat ölt, azt még nem lehet előre látni. Várható eredményeire csak azzal kívánok utalni, hogy nincs történelmi példa arra, hogy a szocialista út és a kapitalista út szín-tézisét bárhol is sikerrel valósították volna meg.

De Gaulle-nak mindenesetre évtizedek óta vesszőparipája ez, de az eddigiek során kellő reali-tás-érékkel mindig kompromisszumokra fulladtak tervei.

Valószínűleg most is így lesz. Úgy tűnik, mintha a francia nagyburzsoázia élete alkonyán hagyná egy kicsit játszani „nagy Öregét”, aki annyiszor és sikerrel védte meg érdekeiket. Ha pedig az osztályharc kiéleződik – ami törvényszerűen várható – ott van a tartalékgarnitúra: Pompidou és emberei, sőt a háttérben mások is.[...]

Párizs, 1968. július 16.

Valkó Márton
nagykövet

Jelzet: MOL KÜM XIX–J–1–j–003011/1968. – (Magyar Országos Levéltár – Külügyminisztérium – TÜK – Franciaország)

2. A Külügyminisztérium francia referatúrájának elemzése a párizsi megmozdulások bel- és külpolitikai hatásairól

1968. június. 4.

Feljegyzés

Tárgy: A franciaországi 1968. májusi tömegmozgalom

Az ez év májusában Franciaországban kibontakozott széleskörű tömegmozgalom és politikai válság kirobbanásának közvetlen oka az egyetemi diákság, pontosabban a párizsi egyetem Nanterre-be kihelyezett fakultásának hallgatói által szervezett tüntetések sora volt.

[1.]

A francia oktatási rendszer évek óta válsággal küzd az oktatás minden területén, az alsóbb fokútól a felsőfokúig. Kevés a tanterem, elavult a francia tanmenet: ezért állandósult egy széleskörű elégedetlenség, melynek levezetésére az egymást váltó oktatásügyi miniszterek kü-lönböző elképzeléseket dolgoztak ki. Ezek azonban nem oldották meg az alap problémákat: nem szüntették meg az intézmények túlszűfolttségét, nem hozták az oktatást közelebb a gya-korlati élethez; nem korszerűsítették a vizsgarendszert. Az egyetemi felvételi rendszer a bur-zsoá származású hallgatókat részesítette előnyben; ugyanakkor állandó súlyos probléma az egyetemet végzettek számára a megfelelő elhelyezkedési lehetőség biztosítása. (Jellemző, hogy míg 1900-ban 5000 egyetemi hallgató volt Franciaországban, ma 600 000 a számuk.) Az egyetemek túlszűfolttségének enyhítése érdekében a francia kormány az utóbbi években több vidéki városban létesített fakultásokat. E decentralizálásnak a keretében került sor a Sorbonne bölcsészkarának Nanterre-be telepítésére. Az itt tanulók száma is rohamosan megnőtt az utóbbi két évben: 3–4 ezerről 12 ezerre. Túlszűfoltak ezért az előadótermek és túlszűfolt az egyetem mellett épített diákváros is. Ilyen körülmények között indult meg már az elmúlt évben Nanterre-ben a diákság mozgalma.

Sztrájkot, politikai vitákat szerveztek, követelve az egyetemi vizsgarendszer módosítását, a vizsgák egy részének eltörlését, az oktatás korszerűsítését, szociális és kulturális körülményeik javítását, nagyobb szerepet a diákok képviselőinek az egyetemi önkormányzatban, a szabad politikai viták jogát, sőt az ösztöndíj helyett „fizetés” biztosítását. Ezek a viták túlnyomórészt a társadalomtudományi karokon alakultak ki, ahol a hallgatók nagy része kispolgári származású. Kevésbé érintette a műszaki tudományi és orvosi karokat.

A diákság politikai vitáinak, mozgalmainak szervezésében jelentős szerepet játszottak és ját-szanak a különböző ifjúsági szervezetek. Ezek között legjelentősebb a Kommunista Párt befo-lyása alatt álló UNEF, amelyben az utóbbi években, sajnos, széthúzás és a Kommunista Párttól való távolodás jelei mutatkoztak, de jelentős trockista, anarchista, Kína és Kuba barát cso-portok és kisebb fasiszta csoport az ún. „Occident” is tevékenykedik.

A mostani megmozdulásokat Nanterre-ben az anarchista Cohn-Bendit és csoportja indította el. A kezdetben egyetemi reformokról folyó vita kiélesedett, amikor a csoport politikai kérdések megvitatását is megkezdte. Az egyetemi hatóságok ezeket a gyűléseket betiltották, majd május 2-án bezárták a nanterre-i egyetemet is és a megmozdulások szervezőit az egyetem fegyelmi bizottsága elé idézték. Ez újabb lendületet adott a diákmozgalomnak és bekapcso-lódtak az ország többi egyetemei is. A mozgalom központja Párizsba Latin Ne-gyedbe helyeződött át. A május 3-án itt kezdődött gyűlés 10–15 ezer főnyi tüntetésé alakult át: A Sorbonne rektora a rendőrséghez folyamodott, mely ezután megszállta az egyetemet és a rektor ezt bezártnak nyilvánította. A helyzet ennek következtében még feszültebbé vált, a tün-tetések egyre nagyobb méreteket öltöttek, ezekben már nemcsak főiskolai hallgatók, hanem középiskolai hallgatók, sőt pedagógusok is részt vettek. Párizsban barikádharok alakultak ki, véres összecsapások történtek. A rendőri brutalitás a széles tömegek tiltakozását és felháboro-dását váltotta ki.

A kormány kezdetben nem tulajdonított nagy jelentőséget a diákmegmozdulásoknak, mert ilyenek már korábban is voltak, ezért előbb Pompidou miniszterelnök elutazott közel-keleti útjára, majd de Gaulle Romániába.

Május 10-én a legnagyobb francia szakszervezetek CGT, CFTD, FEN (Pedagógus Szakszer-vezet) és az UNEF (Diákszövetség) képviselői közös nyilatkozatban együttes tüntetésekre szólították fel a francia dolgozókat, a munkásokat, diákokat és pedagógusokat részben a diák-ság követelése, elsősorban azonban a dolgozók gazdasági és szociális követelése mellett.

A diákmozgalmak ilyen kiszélesedésével a kormány helyzete kényesebbé vált, ezért a minisz-terelnök Iránból hazatérve nyilatkozott, és tárgyalásokat ajánlott a diákok képviselőinek. Egyetemi reformokat, a letartóztatott diákok szabadon bocsátását, a Sorbonne megnyitását és onnan a rendőrök kivonását is megígérte; ezzel a diákok korábban felállított valamennyi kö-veteléseinek teljesítését kilátásba helyezte. A tárgyalásokra azonban már nem került sor, mert az eseményeket ezzel már nem lehetett megállítani. A kormány elleni tiltakozó hullám, a tár-sadalom többi rétegére is kiterjedt, s a követelések köre is kiszélesedett.

II.

Az eseményeknek ebben a második szakaszában a gazdasági követelések kerültek előtérbe; a diákmozgalom tömegmozgalommá válik, ez pedig gazdasági jellegűt ölt.

A francia kormány egyik legfőbb törekvése arra irányult az utóbbi években, hogy a gazdaságot felfejlesztve; termékeiket versenyképesebbé tegyék a világpiacon. E kérdésben fontos szerepet játszik számukra a Közös Piac, melynek tagországai a legfontosabb gazdasági területeken fejlettebbek; árucikkeik, termékeik sok esetben olcsóbbak. Különösen szorongatta a francia kormányt a Közös Piac országai közötti vámhatárok eltörlésére kitűzött időpont, 1968. július 1. Ezért 1967 májusában a nemzetgyűléstől felhatalmazást kért a kormány olyan rendelkezések kibocsátására, melyek célja a gazdasági élet versenyképesebbé tételéhez szükséges átszervezések végrehajtása, versenyképesebb nagyvállalatok létrehozása, stb. E felhatalmazás alapján a kormány 1967. nyarán több rendeletet bocsájított ki, melyek megvalósítása a munkanélküliség növekedését, a dolgozók tömeges elbocsátását, helyzetének romlását hozta magával.

A legnagyobb elégedetlenséget a társadalombiztosítási törvény reformjára vonatkozó tervezet váltotta ki, mert ennek alapján a dolgozók anyagi terhei növekedtek, az állam viszont keve-sebb ellenszolgáltatást adott. A francia nemzetgyűlés mostani, tavaszi ülésszakán többek kö-zött éppen ennek a kormányrendeletnek a parlament által történő jóváhagyása szerepelt egyik napirendi pontként. Vitájára, illetve elfogadására azonban már nem került sor.

Ezen kívül az utóbbi években bekövetkezett áremelkedések, s ennek következtében a reálbé-rek csökkenése, a kormány olcsó lakásépítési programjának elégtelensége, a tőkéseknek ked-vező és a dolgozókat sújtó adózási rendszer, a tőkekoncentráció következtében úgy az ipar-ban, mint a mezőgazdaságban növekvő munkanélküliség, a dolgozókra nehezedő szociális terhek, stb. a dolgozók helyzetének romlásához, a legkülönbözőbb rétegek elégedetlenségének növekedéséhez vezetett. A tömegeknek a kormány politikájával szembeni elégedetlensége az utóbbi években számtalan sztrájkban, tüntetéseken nyilvánult meg – még a közalkalmazottak, köztisztviselők részéről is.

Ezeknek azonban jelentős eredményeik nem voltak. Így a francia társadalomban nagyfokú feszültség halmozódott fel, ami megmutatkozott pl. az 1965 évi elnökválasztás során (amikor de Gaulle második fordulóra kényszerült), az 1967. márciusi parlamenti képviselői választások eredményeként a baloldali erők előretörésében, mandátumuk növekedésében a francia nem-zetgyűlésben, a baloldal által 1967 októberében bizalmatlansági indítvány benyújtásában, (amelyet azonban a kormányt támogató erőknek sikerült elvetni) stb.

A Francia Kommunista Párt és a szakszervezetek a diáktüntetések következtében kialakult helyzetet felhasználva megkísérelték, hogy a kormánytól, megfelelő intézkedéseket vívjanak ki a dolgozók gazdasági és szociális helyzetének javítása érdekében. Az események rohamos fejlődése következtében a május 1-re meghirdetett demonstráció helyett a 4 legnagyobb francia szakszervezet május 13-ra 24 óras általános sztrájkot hirdetett, elsősorban a dolgozók gaz-dasági és szociális követeléseinek támogatására és csupán e fő cél mellett kívánták a diák kö-veteléseket támogatni. (A francia oktatásügy reformja ugyanis évek óta szerepel a francia Kommunista Párt követelése között is.) A május 13-i sztrájkban kb. 1 millió dolgozó vett részt, és 24 óra elteltével nem fejeződött be, sőt, napról-napra nagyobb méreteket öltött, kiterjedt az egész országra, és nemcsak az ipari üzemek dolgozói, hanem a közlekedés és közüzemi dolgozók is sztrájkba léptek. Május 24-re a sztrájkolók száma 10 millióra (a dolgozó lakosság fele emelkedett. A sztrájkok során több üzemet is elfoglaltak a dolgozók. Május 20-a után már parasztmegmozdulásokra is sor került, a francia gazdasági élet gyakorlatilag megbénult.

Pompidou miniszterelnök ismétellen megkísérelte a mozgalom terjedésének megfékezését, május 16-án újabb beszédet mondott, melyben kifejezte a kormány készségét a jogos követe-lések meghallgatására. Ugyanakkor viszont elrendelte a csendőrség részleges mozgósítását.

A helyzet súlyosbodását látva de Gaulle, aki május 14-én elutazott romániai hivatalos látoga-tására, ezt egy nappal előbb befejezte, és sürgősen hazatért. Május 24-én televíziós beszédben fordult Franciaország lakosságához. Ebben bejelentette, hogy javaslatokat dolgoznak ki a felmerült problémák megoldására, s ezeket június közepén (16-án) népszavazásra bocsájlja. Azt is bejelentette, hogy amennyiben a népszavazás során nem kapná meg a szavazatok többségét, lemond és visszavonul.

A sztrájkok nem szűntek meg, de tárgyalások indultak meg a francia kormány, a Francia Gyáriparosok Szövetsége és a szakszervezetek képviselői között. A kormány úgy gondolta, hogy ezzel véget vehet a mozgalomnak, és május 27-én úgy látszott: sikerül megállapodást elérni a dolgozók béremelésére a családi pótlékok és az öregségi járulékok emelésére, az adó-zás reformjára, a munkaidő és a nyugdíjkorhatár csökkentésére vonatkozólag, stb. Mivel azonban a kormány a legtöbb kérdésben csupán arra tett ígéretet, hogy a felvetett kérdéseket az elkövetkezendő hónapok során meg fogja vizsgálni, és azokra később tesz konkrét javasla-tot, a dolgozók nem fogadták el a szakszervezeti vezetők útján eléjük terjesztett javaslatokat, és a sztrájk továbbfolytatását határozták el. Párizsban, Lyonban és több francia nagyvárosban az esti és az éjszakai órákban tömegtüntetések zajlottak le, ezek során véres összecsapásokra került sor a rendőrökkel. A Francia Kommunista Párt és CGT egész idő alatt, több ízben fel-hívta a dolgozók figyelmét arra, hogy ne engedjenek a soraikba férköző provokátoroknak, és figyelmeztetést tanúsítsanak, óvakodjanak az erőszakoskodástól.

III.

Ebben az időszakban a tüntetések, megmozdulások kezdenek a kormány egész politikája elleni tiltakozó mozgalommá alakulni. A Francia Kommunista Párt arra törekszik, hogy a fellépés egységes legyen, ezért folyamatosan tárgyal a baloldali szövetség képviselőivel közös akció-program kidolgozása érdekében. Egyre határozottabb formát ölt a rendszer politikai válsága.

Ez időben a parlament még ülésezik, sőt a kormánytöbbségnek sikerült 244:233 szavazattal el-vennie azt a bizalmatlansági indítványt, melyet a baloldali szövetség a kommunisták-kal egyetértésben terjesztett be. A parlamentben azonban szakadás jelei mutatkoznak a kormánytöbbség soraiban: Pisani volt miniszter és Capitant gaullista képviselő, az ún. baloldali gaullista vezére, bejelentették, hogy lemondanak képviselői mandátumukról, sőt Pisani meg-szavazta a bizalmatlansági indítványt is. Május 29-én lemondott tárcájáról Peyrefitte oktatás-ügyi miniszter, a diákság támadásainak fő célpontja. A kormány így próbálta lecsillapítani az elégedetlenséget, de lépései már elkéstek.

A kibontakozó tömegmozgalmakban egyes anarchista csoportok részéről már kommunista ellenes jelszavak is elhangzanak, sőt fokozódik a szélsőjobboldal aktivizálódása. Ugyanakkor bizonyos megosztás mutatkozik a mozgalomban: az UNEF, (a baloldali diákszövetség) május 27-ére tüntető felvonulást, nagygyűléseket hirdetett, a Francia Kommunista Párt és a CGT viszont arra hívta fel a tömegeket; hogy ezeken ne vegyenek részt. A diákok a tüntetést mégis megtartották. Ugyanez megismétlődött néhány nappal később.

A baloldali erők közül a Francia Kommunista Párt célkitűzése: a baloldali szövetséggel meg-egyezve egy, a párt célkitűzéseivel közel álló kormányprogram kidolgozása és ennek a politikai platformnak alapján olyan összefogás létrehozása, mely képes a jelenlegi gaullista kormányzatot felváltani. Ebben a törekvésében a francia pártot támogatja a CGT is. Ugyanakkor egyre világosabbá válik, hogy a Baloldali Szövetség vezetője, Mitterrand tömegmozgalomra és a kommunistákra támaszkodva kíván hatalomra jutni, de kommunisták nélkül kíván kormányozni. Május 28-án sajtóértekezleten jelentette be, hogy a köztársasági elnöki posztra pályá-zik, és Mendès-France atlanti-barát baloldali politikust szándékozik ez esetben a miniszterelnöki tisztségre kinevezni. Átmenetileg azonban saját maga is elvállalná a miniszterelnöki tisztséget. Ezt a bejelentést a baloldali vezető a FKP-val való előzetes egyeztetés nélkül tette.

Mendès-France, aki a PSU (Egyesült Szocialista Párt) vezetője ugyancsak nyilatkozott, kész-nek mutatkozott a miniszterelnöki megbízatás elfogadására. Mitterrandék ily módon megpró-bálták a Francia Kommunista Pártot kikapcsolni az események további alakításából. E körülmények között a Kommunista Párt számára nem előnyös Mitterrand egyértelmű támogatása, illetve hatalomra juttatása. Ezért a Párt továbbra is azt a helyes politikát folytatja, hogy – ki-indulva abból, hogy támogatása nélkül a DSZBSZ és vezetői nem rendelkeznek elegendő erővel a jelenlegi gaullista hatalom megdöntésére – tárgyalásokat folytat a Baloldali Szövet-séggel egy minimális politikai program kidolgozásáról, saját politikai célkitűzéseinek érvényre juttatása érdekében. A baloldali erők megállapodásának veszélye újabb erélyes lépésre készítette a kormányt és az államfőt.

Ilyen körülmények között került sor de Gaulle elnök május 30-i rádiónyilatkozatára. A gaullista mozgalom által képviselt jobboldal nem hajlandó kezéből kiadni a hatalmat. A köz-társasági elnök ezért az alkotmány 12. §. által számára biztosított jogkörénél fogva feloszlatta a jelenlegi nemzetgyűlést és új parlamenti választások kiírását rendelte el. Bejelentette, hogy nem mond le, nem bocsájta el jól dolgozó miniszterelnökét, akiben teljesen megbízik és rá-bizta a kormány átalakítását. Ilyen körülmények között nem látja értelmét a június közepre korábban bejelentett népszavazás megtartásának sem, ezért azt bizonytalan időre elhalasztja. Egyben a rend helyreállítására szólította fel a dolgozókat és a helyi államigazgatási vezetőket: még erélyesebb intézkedéseket is kilitásba helyezett. Beszédében a francia elnök élesen tá-madta a baloldalt és kifejezetten a „totalitárius diktatúrára törekvő” kommunistákat.

A köztársasági elnök beszéde után [Jacques] Chaban-Delmas gaullista képviselő, a nemzet-gyűlés elnöke bejelentette a nemzetgyűlés feloszlátását.

Az alkotmány 14. pontja értelmében ilyen esetben a feloszlatastól számítva legkevesebb 20 és legfeljebb 40 napon belül meg kell tartani a képviselőválasztásokat, és a választások után kö-vetkező második csütörtökön össze kell ülnie az új nemzetgyűlésnek.

Az elnök a parlament feloszlátásán kívül további erélyes intézkedéseket is tett: csapatössze- vonásokat hajtott végre Párizs környékére, és egyes hírügynökségi jelentések szerint Massu volt OAS tábornokkal és más katonai vezetőkkel folytatott megbeszéléseket.

Május 30-án a gaullista mozgalom politikai tüntetést is szervezett Párizsban és más francia nagyvárosokban de Gaulle párhíveiből, ellentüntetésként a baloldali megmozdulásokra.

Az elnök nyilatkozatát követő napon, május 31-én kiírták a parlamenti választások két fordú-lóját június 23. és 30-ára, Pompidou miniszterelnök pedig átalakította kabinétjét. E változások érdekesebb motívuma: Debré gazdasági és pénzügyminiszter és Couve de Murville külügy-miniszter tárcát cserélt: René Capitant, a mandátumról lemondott gaullista képviselő pedig igazságügy miniszter lett. Vele 4 ún. baloldali gaullista került a kormányba. (Megjegyzés: Couve de Murville eredetileg pénzügyi szakemberként kezdte pályáját.)

[Pierre] Messmer hadügyminiszter megőrizte tárcáját, s egyben megbízást kapott a ' tartaléko-sok behívására, a sztrájkmozgalom letörésére.

A kormány lépéseire a baloldali erők válasza:

– egyrészt a 2 legnagyobb szakszervezet, a GGT és CFTD (keresztény szakszervezet) a sztrájk továbbfolytatására szólította fel a dolgozókat, de ugyanakkor készen mutatkozott a tárgyalásokra, tehát a békés megoldásra,
– másrészt a politikai pártok között a Baloldali Szövetség kezdeményezésére újabb tárgya-lások indultak meg. A Szövetség felajánlotta az FKP-nek, hogy a 3 hét múlva sorra kerülő választásokon már az első fordulón közösen állítsanak jelölteket – ne pedig úgy, mint tavaly, csak a másodikban.

Az FKP a DSZBSZ-szel megvitatta ezt a lehetőséget, de végül is az előző választásokon kö-vetett gyakorlat alkalmazása mellett döntöttek. A Mitterrandék által javasolt megoldás ugyan-is elsősorban a Szövetségnek és nem a Pártnak hozott volna szavazatnyereséget, úgy az első, mint a második fordulón.

Ez viszont nem jelentett volna előrelépést a haladó erők számára, amíg a FKP és a DSZBSZ megállapodást nem köt egy megfelelő, közös akcióprogramra, hiszen a jelek szerint teljesen reálisnak mutatkozik az a veszély, hogy a Baloldali Szövetség az FKP segítségével hatalomra jutva később a FKP ellen fordul. (Ez a lehetőség persze közös program esetén is fennáll, csak kisebb eséllyel.)

De Gaulle beszédei azt a célt szolgálták, hogy időt nyerjen erői összevonására, felkészüljön a támadásra. Manőverezéseivel el is érte célját. Lélegzethez jutott, ezalatt csapatösszevonásokat hajtott végre. Párizs külvárosaiban katonai egységek jelentek meg, a belvárosban minden fon-tosabb középületet biztosítanak és a Nyugat-Németországban állomásozó francia csapatok is készen állnak arra; hogy bármelyik pillanatban beavatkozzanak a sztrájkoló, üzemeket meg-szállva tartó munkások ellen.

A kormány tehát azzal is számol, hogy ha a diákok vagy munkások részéről újabb „zavargá-sokra” kerül sor, beveti a katonai egységeket, így a munkások ez esetben már nem a rendfenn-tartó erőkkel (rendőrség, csendőrség) kerülnek szembe, mint május első napjaiban, hanem a katonasággal, s utcai harcok esetén óvja az FKP és a CGT a sztrájkolókat az erőszakos cse-lekményektől, provokációktól, nehogy ilyen eset alkalmat szolgáltatson a beavatkozásra és a munkásmozgalom erőinek szétverésére.

Ugyanakkor figyelemreméltó, hogy gazdasági okokból a sztrájkmozgalom is kifulladásban van, egyes üzemekben, vállalatoknál a dolgozók felvették a munkát, a mozgalom hanyatló szakaszához érkezett.

A jobboldalnak tehát sikerült hatalmát megőriznie, sőt ellentámadásba ment át, s hogy ezt megtehesse, abban segítségére volt a Baloldali Szövetség és vezetője, Mitterrand halogató, taktikázó, sőt, esetenként magát a kommunistáktól elhatároló politikája; de hozzájárult e hely-zet kialakulásához a baloldali mozgalom egységét megbontó jobboldali és szélsőséges baloldali csoportcskák működése is.

IV.

A gaullizmus kommunista-ellenessége nem új keletű. A de Gaulle tábornok az általa képviselt imperialista körök politikájának célkitűzései érdekében közeledést mutatott a szocialista or-szágokhoz, és országán belül a kommunista mozgalmat még gyengének látta, megtűrte. A Kommunista Párt megerősödésével azonban mindjárt támadást indított ellene. A Kommunista Párt és a Baloldali Szövetség 1967. márciusi választási győzelme után a gaullista párt is szo-rosabbra vonta sorait, s Pompidou miniszterelnök az UNR lille-i kongresszusán kommunista-ellenes harcot hirdetett meg. A francia munkásmozgalom erősödésére tehát a jobboldal, a tőkés körök természetesen saját erejük növelésével válaszoltak s ehhez felhasználják az ál-lamhatalom apparátusát.

Franciaországban tehát kieleződtek a tőkés társadalom ellentmondásai, ennek következtében az osztályharc, s a munkásmozgalom növekvő erejétől megijedve a tőkés hatalom – miután ideológiai és más téren tett kísérletei nem jártak a kívánt eredménnyel – a jelen időszakban az erőszak eszközéhez folyamodott.

Ebben a jelenlegi helyzetben a Francia Kommunista Párt józan, reális, irányvonalát folytatva – figyelemmel arra, hogy nincs forradalmi helyzet – megkísérelti békés úton, a fegyveres ösz-szetűzések elkerülésével, a baloldali erők összefogásával kivívni gazdasági követeléseinek teljesítését, s amennyiben reális lehetőség kínálkozik rá, parlamenti úton dönteni meg a gaullista rendszert.

Kérdéses, bírják-e a dolgozók folytatni a sztrájkmozgalmat a választásokig, illetve az új nem-zetgyűlés összeüléséig. Mivel az több hetet jelent, kétséges, hogy ilyen hosszú ideig tartó or-szágos méretű sztrájkmozgalom fenntartható az egész ország gazdaságának további súlyos károsodása és ennek a dolgozókra is kiható következményei nélkül.

Az események megmutatták, hogy a gaullista rendszer a régi módon nem folytathatja tevő-kenységét.

A kibontakozásnak, a válság megoldásának több útja lehetséges:

1. A gaullista kormány erőszakos, de még parlamentáris eszközökkel (tárgyalások, ígéretek stb.) igyekszik véget vetni a dolgozók sztrájkmozgalmának és előkészíti a választásokat. A rendelkezésére álló propaganda és egyéb, törvényes vagy törvénytelen eszközöket fel-használva a fegyverek fenyegetése mellett biztosítja, hogy a választások során parlamenti többséget szerezzen. Az új nemzetgyűlés támogatásával azután nagy vonalakban az eddi-gi, a francia nemzeti burzsoázia érdekeit szolgáló politikát folytatni kisebb módosítással. Belpolitikai téren ez esetben ugyanis számítani lehet a Kommunista Párt és a dolgozók el-leni reakciók elnyomó intézkedésekre, retorziókra. Külpolitikai síkon, mivel a tábornok-elnök az „európai viszonylagos erőegyensúly” híve, továbbra is számíthatunk a Szovjet-unióval és a szocialista országokkal való mérsékelt együttműködési szándékra s esetleg az USA-ellenesség tompulására.

2. Provokációk esetén – melyeket a tömegmozgalmakban résztvevő szélsőséges, anarchista, Kína-barát, vagy éppen az USA által háttérből mozgatott csoportok kirobbanthatnak – fegyveres összetűzésekre kerülhet sor a katonasággal, s ez ürügyül szolgálhat a katonai diktatúra bevezetésére, melynek belpolitikai célja a baloldali erők letérese lenne.

3. Alternatívának tekinthető a demokratikus megoldás útja, ha a szakszervezeteknek, a dolgo-zók képviselőinek sikerülne a munkaadókkal, a kormánnyal megfelelő megállapodásokat kötni, s ezek nyomán szűnnének meg a sztrájkok, ezt követően pedig valamennyi baloldali erő összefogásával a választásokon baloldali győzelem születne. Ez esetben is előrelátha-tóan újabb harcra kerülne sor, mert a jobboldali erők nem engednék át saját jó szántukból a hatalmat; tehát végső soron ez esetben sem zárható ki a katonai diktatúra lehetősége.

4. Ha a baloldal parlamentáris úton többséget kapna, ez csak a FKP és a Mitterrand-féle sző-vetség összefogásával lehetséges, mely viszont ugyancsak további harc kilátásait foglalja magában. Egyrészt alig van kilátás arra, hogy egy parlamenti többség esetén a baloldal a végrehajtó hatalmat megszerezhesse. Másrészt, egy demokratikus koalíciós kormány ala-kítása esetén belpolitikai vonalon esetleg változás következhet be, és egyes intézkedésekre esetleg a dolgozók helyzete is javulhat, de alapvető és tartós javulásra ez esetben sem lehet számítani, mert teljesen valószínűtlen, hogy a nemzeti burzsoáziát képviselő Mitterrand és társai hajlandók lennének ezek végrehajtására, a francia gazdaság demokratikus átszervezésére, államosításokra, stb. Mitterrand kormányzása alatt külpolitikai síkon kétségkívül jobboldalibb tendenciák érvényesülhetnek: Franciaország közeledne az USA-hoz és a NATO-hoz, az atlanti politikához. Emellett a szocialista országokkal fenntartaná a kapcsolatokat, de ennél sokkal inkább figyelembe venné a NATO érdekeit, mint de Gaulle.

Mitterrand és a Baloldali Szövetség többi vezetőjének álláspontját ismerve az is kétségtelen-nek látszik, hogy a burzsoa elemek mindent meg tennének az FKP-nak a hatalomból történő kiszorítására.

A jelenlegi helyzetben legvalószínűbbnek az első megoldás látszik ilyen irányban, mivel a jelek szerint a kormánya végsőkre is elszánta magát. Ez azonban nem lehet végleges, mivel nem oldja meg az alapvető társadalmi ellentmondásokat. Megmarad tehát a feszültség és a tömegek visszafojtott elégedetlensége később újabb összecsapások forrása lehet.

V.

A jelenlegi franciaországi eseményeket első pillanattól kezdve nagy nemzetközi érdeklődés kíséri, hiszen a baloldali erők győzelme megbontaná a nyugati tömb viszonylagos egységét, és hatással lehetne a környező kapitalista országok munkásmozgalmának fellendülésére is.

Már az első napokban nagyszabású tüntetésekre került sor a Kínai Népköztársaságban, a fran-cia diákok mozgalomának támogatására. Ezeken' a tüntetéseken nemcsak a francia kormány, de a FKP ellen is jelszavak hangzottak el. Számptalan szolidaritási nagygyűlés, tüntetés zajlott le a Franciaországgal szomszédos országokban: Angliában, Belgiumban, Nyugat-Németországban, sőt Olaszországban is. E tüntetések egy részét kommunisták más részét szélsőbaloldali anarchista elemek szervezték, ennek megfelelően az utóbbiak által szervezett rendezvényeken FKP ellenes hangok is voltak.

Ezért nyugati kormánykörök aggodalommal figyelték a francia tömegek megmozdulását. Ugyanakkor azonban Mitterrand előtérbe kerülése számukra némileg megnyugtató volt, hiszen tisztában vannak azzal, hogy ha ő váltaná fel de Gaulle-t, ez számukra nyereség lenne. Elképzelhető, hogy a diákok elégedetlenségét kihasználták, és az események kiterjesztésében szerepet játszottak a gaullista politikailag elégedetlen USA-barát elemek, melyek háttérben feltehetően az Egyesült Államok különböző szervei állnak.

A hetekig tartó sztrájkok káros hatást gyakoroltak a gazdasági életre, átmenetileg megingatták a francia frank stabilitását is. Egyelőre súlyosabb következmények a frank számára a nemzet-közi pénzpiacra nem mutatkoztak, de előrevetették egy esetleges leértékelés fenyegető árnyé-kát. Ezért is fontos a francia kormány számára, hogy minél előbb úrrá legyen a helyzeten.

A franciaországi válság gyengítette a gaullista kormányzat nemzetközi tekintélyét, politikai pozícióit; főleg a Közös Piac országaiban, de másutt is. Kiderült ugyanis, hogy a jelenlegi politikai rendszer nem olyan stabil, mint ahogyan magát feltüntetni igyekezett, nincs meg az a nemzeti egység, melyre de Gaulle gyakran hivatkozott; ellenkezőleg; az ország belső élete sú-lyos ellentmondásoktól, feszültségektől terhes s a hatalom ingatgalapokon nyugszik.

Ez előnyös úgy az USA, mint Kína számára, mert lejáratják a gaullizmust, csökken a bizonyos tekintetben NATO-ellenes francia politika tekintélye, és zavart lehet kelteni az egyik legfejlet-tbb munkásmozgalmmal rendelkező tőkés országban.

A magyar-francia kapcsolatokat illetően egyelőre helyesebbnek látszik megvárni a kibonta-kozást, s a Fock Jenő elvtárs látogatása nyomán esedékes vagy esedékesé vált lépések megté-telét későbbre halasztani, illetve megvalósításukat a franciaországi helyzet rendeződése után a kialakult új helyzettől tenni függővé, kivéve, ha francia részről a megállapodások alapján kezdeményezésre kerül sor.

Budapest, 1968. június 4.

[két, kézzel írt aláírás:
Szuhácsné, másik olvashatatlan]

Jelzet: MOL XIX-J-1-j-002510/1/1968. – (Magyar Országos Levéltár – Külügyminisztérium – TÜK – Franciaország)

3. A párizsi magyar nagykövet jelentése francia eseményekről

1968. június 10.

Tárgy: Krízis Franciaországban.

[...]

Franciaország 10-15 éves lemaradásban van legfejlettebb versenytársaihoz mérten az ipar, a tudományos és technológiai kutatások, az infrastruktúra terén. E lemaradás a 15 éven át foly-tatott gyarmati háborúk (Vietnam, Algéria), továbbá a gyarmatbirodalomra támaszkodó autarchiás gazdaságpolitika és a IV-ik köztársaság sorozatosan tehetetlen kormányainak dilet-tantizmusa miatt következett be.

A gaullisták – bevonva a nagytőke technokratikus szemléletű képviselőit a kormányba – kezé-re jártak a monopoltőkének abban, hogy a gyorsított ütemű fejlesztést a munkások, parasztok, a bérből és fizetésből élők bőrére valóíthassák meg. Való tény, hogy 10 év alatt a nemzeti jövedelem 50%-kal nőtt, az ipar korszerűsítése, koncentrálása alaposan előre haladt, a pénz stabilizálása érdekében az ország méreteihez számítva a világ legnagyobb arany és deviza készletét halmozták fel, ugyanakkor a bérből fizetésből élők életszínvonala stagnált. Ha itt-ott kemény bérharcok következtekben emelkedett is, azt lerontotta a korszerűtlenné vált üzemek

bezárása során tömegesen elbocsátásra kerülő életkörülményeinek leromlása, a fiatalság elhelyezkedési problémáinak egyre inkább tapasztalható nehézségei.

1966–67-ben a termelés növekedése is elmaradt a tervben előirányozottól az NSZK-ban és más tőkés országokban bekövetkezett recesszió visszahatásaként, a dollár és font körül jelentkező zavarok és a belső fogyasztást erősen korlátozó életszínvonal leszorító gazdaságpolitika együttes hatásaként.

1967-ben az elnök és képviselőházi választások után a gaulleizmus viszonylagos stabilizációját felhasználva, a kormány rendeleti úton történő kormányzásra kért és kapott a parlamenttől felhatalmazást, amelyet a srókok alapos megszorítására használt fel.

Így került sor a társadalombiztosítás lerontására, a bérek részleges befagyasztására, a szolgálatok, közlekedési költségek és az árak emelésére.

A kormány rendeleti úton hozott antiszociális intézkedéseit a „nagy nemzeti feladat” érdekében hozandó áldozatvállalásnak tüntette fel, a valóságban azonban nyíltan hirdette, hogy a tőkének „gyümölcsöző” feltételeket biztosítani, hogy érdekeltté váljon a fokozott tempójú beruházások önfinanszírozás útján történő végrehajtásában, hogy ezáltal versenyképessé váljon a Közös Piac 1968 júliusa utáni vámvédelem nélküli versenyével, valamint a Közös Piacon kívüli országok fokozódó konkurenciájával szemben.

A munkások felé mézesmadzagnak a Vallon tervet szánta (évi 4% bér visszatartása kötelező részvényjuttatás formájában a 100-nál több munkást foglalkoztató üzemekben) továbbá bizonyos szociális olajcseppeket adott a racionalizálás folytán munkahelyüket veszített dolgozók fokozottabb segélyezése, átképzése és más egyes kisebb kategóriákat érintő látszat intézkedések formájában az elégedetlenség mérséklésére.

A zárójelben foglaltakról annak idején számos jelentésben részletesen jelentettünk. Itt csak a szociális feszültség nagyságának illusztrálására vázlatosan soroltuk fel a főbb okokat.

Így jutunk el az UNR Lille-i kongresszusáig, ahol, mint azt jelentettük, a hatalom számára együttesen kihatásában már politikai síkon is érzékelhetően megmutatkoznak a fenyegető jelek. A Lille-i kongresszus nem térhetett ki az alábbi kérdések elől:

- A hatalom 10 év óta tartó eróziója.
- A társadalom osztályszerkezetében végbement polarizálódás politikai konzekvenciája.
- A burzsoáz szolidaritás ingadozó hajójának megszilárdítása.
- Válaszadási igény az ifjúság, a munkanélküliség, az egyetemi–oktatási problémák, az égető gazdaságpolitikai kérdések tekintetében.
- De Gaulle személyi presztízsének halványulása, esetleges eltűnése esetére új politikai szisztéma kidolgozása.

Az a tény, hogy mindezen kérdésekre a Lille-i kongresszus csupán a gaullista rendszerre min-dig is jellemző antikommunizmussal a káosz, polgárháború, totalitárius kommunista diktatúra rémületkeltő újra felmelegítésével tudott csak válaszolni, de Gaulle híveinek táborában bi-zonytalanságot, a vezérkar egységének bomlását, növekvő számú ellenfelelét a 10 éves poli-tikai vákuum után a változás közeli lehetőségének tudatát erősítette meg. A szociális feszül-tés a múlt év novembere körül éleződött ki, de erősebben az 1968 januárjától bevezetett TVA néven ismert adózási rendszernek az élelmiszerekre történt kiterjesztésével érte el. Ehhez hozzájárult az a kormány részéről az antiszociális intézkedések könnyebb lenyelése végett szélteben-hosszában hangoztatott félelemkeltés is, amit a Közös Piac vámhatárainak lebontása után várható nagyszabású külső konkurencia eltűlésével üzött.

Az egyetemi és oktatási problémákat nagy vonalakban a következőkben lehet összefoglalni (a diákmozgalmakról legutóbbi futárral külön jelentettünk):

A de Gaulle-i koncepció Franciaország függetlenségének, korábbi nagyhatalmi helyzete visz-szaszerzésének ad prioritást.

A technikai–tudományos forradalom korában fejlett ipari fogyasztási társadalom önálló tu-dományos kutatások, elsősorban képzett szakemberek sokasága nélkül független nemzeti keretekben nem valósítható meg. Ezt felismerve 10 év alatt a főiskolai oktatásra fordított költ-ségvetési kereteket nyolcszorosára, a diákok számát 150 000-ról 600 000-re az oktató sze-mélyzet számát kétszeresére emelték.

Számos egyetemet kibővítettek, új egyetemeket építettek. (Ezek közé tartozik a mindössze néhány éve beindult Nanterre-i egyetem is, amely 12 000 diákjával az eseményekben döntő szerepet játszott).

Mindamellet a hallgatók ilyen arányú növekedésével nem tudott tartani sem az egye-temek materiális, még kevésbé az oktatás tartalmi színvonalát biztosító feltételek fejlődése.

Az új egyetemi „campusok” többnyire zöld mezőben, a városi központoktól távol eső rossz közlekedési viszonyok mellett sebtiben összehozott létesítmények, ahol – mint Nanterre ese-tében – ezer és ezer fiatalember koncentráliódik vigasztalan internátusi körülmények között, szórakozási lehetőségek és hagyományok nélkül meglehetősen magára maradván, a társada-lomtól szinte elszigetelve. A tanárok – akikre ma kétszer akkora létszám oktatása nehezedik – rendszerint a városban, sőt Párizsban laknak, autóval kirohannak óráikat megtartani, gyakran „cours magistral” formában (azaz több száz, esetleg ezer hallgató előtt, akik a túlszűfolt am-fiteátrumokban nem egyszer a szó szoros értelmében a padlón is ülnek és előadásuk megtartása után sietve elrohannak.)

Így jóformán semmi kontaktus nem alakulhat ki tanár és diák között, a kisebb szemináriu-mokban történő anyagfeldolgozásra alig van lehetőség.

Különbön is a francia egyetemek sok tekintetben megőrizték középkori jellegüket. Az egye-temi szabályzat jórészt Napóleon óta változatlan. A tanulmányok sikerére kihat a laboratóri-umok, könyvtárak, a modern oktatási, szemléltető eszközök esetenkénti elégtelensége. Film, iskola, TV, audiovizuális kabinetek, sőt sokszor egyszerűen a hely hiánya, mely a csoportos szemináriumsterű, tanársegéddel vezetett felkészülést nem mindenütt teszi lehetővé.

A professzori kar hagyománya: viszonylag kisszámú elitképzés, túltengő humán szemlélet, irodalmi, történelmi, társadalomtudományi stb. anyag széleskörű oktatása, hogy a hallgató mélyen műveltséggel, szintetizálásra képes emberként fejjezz be tanulmányait.

Ugyanakkor a tudomány anyag hihetetlen megnövekedése elkerülhetetlenné teszi a specializá-lódást. Ez természetesen viszonylag jól megoldott az egzakttudományok területén, az orvos, mérnök, jogász karokon, de sokkal kevésbé a bölcsész és társadalomtudományos karokon. Innen tömegével kerülnek ki – egyébként magas általános műveltséggel rendelkező – szocio-lógusok, pszichológusok, közgazdászok, irodalmárok, történészek, művészettörténészek stb., de ezeknek csak csekély töredéke rendelkezik olyan pragmatikus ismeretekkel, amely lehetővé tenné felfokozott igényeikhez mért elhelyezkedését.

A francia egyetemre a jelenlegi gyakorlat szerint minden jelentkezőt fel kell venni, aki sikeres érettségi vizsgán esett át. Ez is egyetemi hagyomány, ami teljesen megfelelő lehetett abban az időben, amikor a felnövekvő fiatalok egészen csekély %-a folytatta tanulmányait az érettségig és csupán egy szűk elit (szinte kizárólag a vagyonos osztályok gyermekei) gondolhattak egyetemre. Ma teljesen más a helyzet. A demokratikus közvélemény nyomására meg kellett nyitni a kapukat a munkás–paraszt gyermekek előtt is (ezek száma még ugyan csak 10%, de ez háromszorosa a 10 év előttiéknél) és még szélesebb mértékben a középosztálynak, mint ko-rábban volt.

Mivel sem felvételi vizsga, sem különösebb orientálás eddig nem volt, így:

1. A szükségesnél több hallgató kerül az egyetemekre.
2. Ágazatonkénti megoszlásuk véletlenszerű.

Mindezek együttes eredménye, hogy a végzősök elhelyezkedése lehetetlenné válik. Ezt a helyzetet felismerve a kormány évek óta számos „reform” intézkedést próbált bevezetni, de nem tudta keresztül vinni ezeket – érdekes módon elsősorban a tanári kar ellenállása követ-keztében.

A reformok a tananyag korszerűsítése, a felszerelésbeli hiányok kiegészítése, a tanítási mód-szerek korszerűsítése, a nevelés, szórakozás stb. problémáinak megoldását és nem utolsó sor-ban a szelekció és orientáció kérdését igyekeztek – eddig kevés sikerrel – megoldani.

A helyzet úgy alakult, hogy a kényszerű szelekciót felvételi vizsga hiányában részben már az érettségivel de facto bevezették. Évente 50%-a az érettségire menőknek elbukik a szigorú feltételek miatt, melyeket központilag szabnak meg. Ha ezek egy része „repêchage” –pótérettségi – révén előbbre is jut, mégis igen nagy azoknak a száma akik elvégzik ugyan a középsikolát, de ennek korrekt befejezését igazolói érettségi bizonyítvány nélkül maradnak. Ez pszichológiailag hátrányos, mert bukott (Raté) fiatal emberek elkéseredett tömegét termelik ki. Nagyjából hasonló a helyzet az egyetemeken. A beiratkozott hallgatók csupán 50%-a végez normális időben. A többi el-elakadozik a különböző évfolyamokon, és 7–8–10 évig eldiá-koskodik, ha közben meg nem unja.

Mivel úgy az érettségi, mint az egyetemi szemeszterek vizsgái egyben szelekciós célt is szol-gálnak (a vizsgatételeket, követelményeket a hallatlanul bürokratikus központi apparátus kö-telezően és egyöntetűen adja ki a tanintézeteknek), érthetővé válik, hogy a diákok számára a vizsgaidőszak amolyan siralomház féle, és indulataik féltelenné válnak:

- A tanári kar iránt (aki kénytelen is érezni, hogy év közben nem tudott eleget adni, to-vábbá, hogy hóhérmunkára kényszerítik).

– A kormány iránt, aki tanárt, diákot magas követelmények elé állít, de kellő anyagi és morális feltételeket nem biztosít.
– A felnőtt társadalom iránt, amely közönnyel nézi a fiatalember vergődését – ugyanakkor hallatlan luxussal éli világát.

Megjelennek a radikális apostolok „Fütyülünk a világra, romboljuk le, mert értelmetlen, tűr-hetetlen és rossz. Éljen az anarchizmus, nihilizmus, maoizmus, trockizmus, bármi csak el a tanulás hiába való nyűgétől, a vizsgák hekatombájától. Fődolog, hogy dobjuk ki az „öreg bár-kát” azután majd lesz valahogy...

A diákok számára a szocializmus, kommunizmus nem túlságosan vonzó. Hiszen az rend, fe-gyelem, kemény tanulás és munka. Lám a varsói, a prágai, belgrádi diákok is felháborodnak...”

E színes leírásban lehetnek túlzások. De a Quartier Latin-ban lejátszódott eseményeknek a különböző étekekért [!] működtetett szervezett provokátor csoportok csak úgy lehettek sikeres mozgatói, hogy a 160 000 főnyi párizsi és Párizs környéki főiskolás, a több százezer, közép-iskolás, a vidékkel együtt többmillió diákifűjság, a 800 000 főnyi oktató személyzet körében élt és él a lelkiismereti válság, a társadalom válsága, a társadalom kontesztálása.

Az események leírása itt nem szükséges, mellékleként csatolom az esemény naptárt. Menet-közben kb. 25 másutasból [!], a naponta Küldött kibővített sajtószemlékből, újságtudósítóink cikkeiből, a TV és hírgyűnökségek anyagaiból ez úgy vélem teljesen ismert a központ előtt.

Másutasaimban igyekeztem menetközben értékelni és mértékadó személyektől nyert információk alapján prognózissal is kibővíteni a tájékoztatást. Az események menete és jelen fejlődési szakasza igazolja előre jelző értékeléseimet.

Szükséges viszont ezek összefoglalása – a ma lehetséges mértékben. A franciaországi válságot megítélésem szerint négy tényező váltotta ki:

1. Az egyetemi oktatási rendszer csődje.
2. A gaullista gazdasági célkitűzések monopol-tőkét favorizáló túlhajtásaiból származó rend-kívül nagy szociális feszültség.
3. A gaullista külpolitika miatt a kormányra nehezedő külső nyomás, mely nem riadt vissza a belső viszonyokba való provokatív beavatkozástól sem.
4. Szubjektív és politikai tényezők: de Gaulle 78. éves, utódlása körül megindult harc, az uralkodó osztály megosztottsága, a polarizálódás viszonylag alacsony szintje, a párt és munkásmozgalom szerepe.

Az első két tényezővel hosszabban foglalkoztam.

A külpolitika részletesebb elemzése itt nem szükséges, mert az közismert.

Csupán érdemes felsorolni néhány jellegzetességét, amelyeknek az eseményekre kétségtelenül volt befolyása.

– Az USA, a NATO, a dollár, a Vietnami, a közel-keleti fellépések megtorlásáról, a „fe-kete bárány” visszatérítéséről nyilván nem mondott le. Ismeretesek eszközei, beleértve a CIA-t is.

– Izraelnek mindenképpen érdeke volt a gaullizmus megbuktatása, de legalábbis alkura kényszerítése, mert de Gaulle az agresszióval szemben foglalt állást, megtagadta az izraeli légierő repülőgépekkel, más fegyverzetrel való ellátását, pedig Izrael kizárólag francia gépekkel van felszerelve.

Hogy ezt szíve ellenére és neokolonialista pozícióinak megerősítése céljából tette az arab vi-lágban az a dolog lényegén nem változtat, viszont a félmillió főt kitevő francia zsidóság léte-zik és cionista beállítottságú része jelentős befolyást tud gyakorolni. Számításba kell venni azt is, hogy a hitleri gonosztettektől mérhetetlenül sokat szenvedett zsidóság Franciaország de-mokratikusan gondolkodó, mindenfajta fajüldözést elvető népe részéről mélyeséges szimpátiát élvez. Az arab szélsőségesek fellépései megbotránkoztatták a franciákat, azt párt különbség nélkül elítélték.

– Anglia a közös piaci elutasítás miatt érthető módon várja, hogy de Gaulle-t egy számá-ra kedvezőbb, „európaibb” politikai koalíció váltsa fel.

– Közös piaci partnereit 10 év alatt számtalanszor megszarolta de Gaulle. Nem engedett teret a francia burzsoázia érdekeit döntési szabadságát korlátozó törekvéseknek, a szupra nacionalista elgondolásoknak.

– De Gaulle Kelet felé nyitó, Atlantique-tól Uralig hirdető politikájának is meg vannak a külső-belső ellenzői.

Végül nem hagyható figyelmen kívül de Gaulle életkora. A lezajlott események eddigi menete világosan bizonyítja, hogy a francia monopolitkés körök, az uralkodó osztály még nem talált érdekeinek szolgálatára alkalmasabb embert, mint de Gaulle (ez vonatkozik Pompidoura és számos gaullista vezetőre is). De az uralkodó osztálynak gondoskodnia kell de Gaulle utód-lásáról, és e körül még koránt sincsen egység. Felszínre jutnak az egyéni ambíciók, amelyeknek nem mindegyike jelent szükségképpen egyben más politikai alternatívát, de jelen van ez is.

A gaullista kül- és belpolitika fő célkitűzései – mint ezt az elmúlt évek során számtalanszor megállapíthattuk – megfelel a francia burzsoázia alapvető érdekeinek, tartós irányzat de Gaulle-lal, vagy nélküle is.

Ezt egyébként a válság eddigi menete is igazolja. A Franciaországgal összemérhető nyugat-európai burzsoá demokratikus országok (Anglia, NSZK, Olaszország) közül vajon melyik bírta volna átvészelni 10 millió sztrájkoló, a meghasonlott értelmiség, a megvadult diákság ilyen hosszú időn át tartó nyomását a kormány bukása, esetleg katonai diktatúra bevezetése nélkül?

A helyzet alakulása a rendszer gyengülése ellenére a gaulleizmus politikai képességeit igazolja. Szerepet játszik ebben a de Gaulle személye körüli misztikum (a haza többszörös megmentője stb.), de a döntő nyilvánvalóan az, hogy bármennyire is nyűgös a burzsoázia egyes csoportjai részére a gaullista politikai gyakorlat, alapvető érdekeiknek ez felel meg a legjobban.

De Gaulle személyes képességei, politikai stratégiája, hidegvére, határozottsága, katonás fel-lépése is döntő tényező. Romániából hazatérve mondott katonásan rövid repülőtéri nyilatko-zata: „Réforme oui, chienlit non,” alig több mint Camborn híres szava merd , – de a francia tömegléktan alapos ismeretére utal.

Legkevésbé sem lehet azt állítani, hogy minden a gaullista stratégiának megfelelően zajlott le a májusi események során, hiszen ebben a fantasztikus méretű osztály összeütközésben számos saját mozgástörvényeinek engedelmeskedő erő csapott össze.

Azt azonban meg lehet állapítani, hogy de Gaulle és vezérkara a burzsoázia érdekeinek meg-felelően adekvát módon választották meg saját elhibázott lépéseik következményeit is, és végül a maguk javára fordították az események menetét.

Anélkül, hogy ismételném másutas jelentéseimben foglaltakat, célszerűnek látszik de Gaulle feltételezhető stratégiai és taktikai lépéseit felsorolni.

Az események meglepetésszerűen érik, a diákmozgalmakat eleinte a hagyományos „monom”-nak, a vizsgák körül szokásos diák törni-zúzni hangulat megnyilvánulásának véli, hallgat, Romániába megy. Pompidout 10 napra Iránba és Afganisztánba küldi. Nyilvánvalóan nem számol 10 millió sztrájkolóval.

Itthon maradt emberek – Joxe, Fouchet, Peyrefitte – a diáktüntetések méreteitől megrettenve a Sorbonne bezárásához, kemény rendőri eszközökhöz nyúlnak, váltakozó szerencsével pró-bálgatják a provokáció, rémületkeltés, terror, alkudozás és manőverezés eszközeit.

Pompidou hazatérve a diákmozgalom előtt kapitulál, megriad a milliós szolidaritási tüntetéstől, a 24 órás általános sztrájktól. Úgy véli, ha a diákok lecsendesednek, elmarad, vagy legalább is kisebb méretű lesz a sztrájk.

Téved, mert meghátrálásából a munkástömegek azt a logikus következtetést vonják le, hogy elérkezett az alkalmas idő régen felgyülemlett sérelmeik orvoslására.

A munkástömegek ebben nem tévednek.

A kormány a bizalmatlansági indítványt megússza, de Pompidou önkritikára kényszerül. Ezt teszi de Gaulle is. Bejelenti az egyetemi reformot, más társadalmi reformokat, kénytelen elő-venni – egyelőre – könnyű tűzértségét, bejelenti a népszavazást új reform politikája a „participáció” fölött, hozzá fűzve, hogy ha nem kap többséget, lemond.

Hogy a külső nyomást enyhítse, conciliáns gesztusokat tesz az USA felé.

Kibontakoznak a sztrájkok, 5–6–9–10 millió munkás, alkalmazott, a tanári kar és állami al-kalmazottak jelentős tömegeinek részvételével.

Pusztán rendőri eszközökkel a mozgalmat „leszerelni” nem lehet. Pompidou tárgyal, de Gaulle hallgat.

Diverziós céllal a diákmozgalmat célszerű feléleszteni, a provokátorokkal újabb barikádokat építtetni, a párizsi Börzét, a kapitalizmus fellegvárát, a Sorbonne-t, autók százait felgyújtatni. Egy-két halálesetre is szükség van. (Lyoni rendőrtiszt halála.)

A boulevardok gyönyörű fáit motoros fűrésszel vágják ki, Eisensteint megszegényítő rende-zéssel éjszakai utcai harcokat rendeznek, annak minél nagyobb

nyilvánosságot adnak TV-ben, filmhíradóban, újságokban. Megindul a rémhír-terjesztés, szervezik az ellátási, főképpen ben-zinhiányt, stb.

Szükséges volt élethűen bemutatni, hogy mi is várható a gaullizmus bukása után, hogy mi-képpen is néz ki az „anarchia”, a polgárháború a gyakorlatban.

Ugyanezen időre esik Mitterand, Mendès-France fellépése, akik készpénznek veszik de Gaulle bukását, visszavonulását. Bizonyos körök megkezdik főleg Mendès-France lanszírozását, aki, mint átmeneti kormányelnök majd rendet csinálna. Mendès eleinte a diákok tüntetésein személyes részvételével és rejtelmes hallgatásával, majd nyílt deklarációval jelentkezik: Készen áll.

A Mendès körüli csoport politikai látványosság útjára akarja terelni a sztrájkmozgalmat. A munkás követelések úgymond „túlhaladottak.” „Forradalmi” változásra, mindenek előtt de Gaulle megbuktatására van szükség.

De Gaulle is látja, hogy ez esetben a négszer már sikerrel alkalmazott „utánam a káosz”, a lemondással fenyegetőzés és a népszavazás aligha bizonyul elegendőnek. Politikai vákuumot teremt hallgatásával, majd rejtélyesen „eltűnik” feleségével együtt az Elysée-ből. A bukására spekuláló, Mendès körül tömjénező polgári csoportok kezükben érzik az ügyet: de Gaulle visszavonul vidéki birtokára, szabad a vásár....

Az elnök közben rendbe hozza a rendőri erőket, biztosítja a hadsereget – nincs kizárva, hogy Baden-Badenben a németekkel is tárgyal – csapatmozdulatokat eszközöl. Másnap megjelenik, 3/4 óras minisztertanács, néhány perces TV beszéd, melyben határozottan bejelenti, hogy élére áll az ügyeknek és a parlamentet feloszlítja. Megindulnak a gaullista tüntetések, átrendezik a kormányt, rendeződik a vezérkar, fellélegzik a „rendpárt,” megkezdődik a félelem jegyében a tömörülés.

A játszma első felvonásához tartozik még: siker Brüsszelben a mezőgazdasági közös piac ügyében. Ebben segített a franciaországi nehéz helyzet, mert a partnerek megértőbbek voltak. Érthető ezek után, ha a parasztság nem vett részt komolyabban a megmozdulásokban.

Ezt követi a sztrájkok kifulladásra részben elkerülhetetlen engedményekkel, a munkástömegek megosztásával, itt-ott erőszakkal is.

A diákmozgalmat többféle módon felhasználhatta de Gaulle taktikájában.

A mozgalom kezdettől fogva szélsőbalos, anarchista, trockista, maoista, iránytalan jellege, az elítélendő és megbotránkoztató módszerek, kalandor irányítása, a különböző provokatív elemeknek igen alkalmas hátteret biztosított.

Így nem lehetett szó a diák és munkásmozgalom egyesítéséről, sőt a legnagyobb figyelmet kellett arra fordítani a munkásmozgalom vezetésének, hogy a munkások be ne ugorjanak a provokációknak.

Amikor a munkáskövetelések részleges, egyes területeken kielégítő eredménnyel járva a sztrájk befejezése napirendre került, a munkások balos elemeire nehezedik a diákfanatikusok nyomása, miközben a munkások legöntudatosabb részének követeléseit szemlátomást nem hajlandók a kormány és a munkáltatók kielégíteni.

A cél itt is világos: a párt és szakszervezetek – főleg a CGT – ellen fordítani a munkások minél nagyobb részét, megosztani erőiket.

Ezek után úgy tűnhet fel de Gaulle a választók szemében, mint aki:

- A burzsoázia federatőrije.
- Az anarchia, polgárháború rémével megijesztett középosztály és kispolgárság olyasfajta védelmezője, mint a középkori várúr volt a jobbágyoknak.
- Reformokat ígér mind az egyetemi, mind a participáció révén a gazdasági és társadalmi életben.
- Külpolitikáját ellenzőket egyes konciliáns gesztusokkal megnyugtatója.
- A munkásközpontot, annak élcsapatát, a pártot, nemcsak frontálisan, hanem balszárnyán is támadva megosztja. (Legalább is erre törekszik.)
- Kétegyesületet támaszt a baloldali egység politikai realitása iránt. (Itt újra felveti a fejét a harmadik út.) (Deffere)
- A választásokat olyan gyors tempóban bonyolítja, hogy ellenfeleinek ideje se maradjon kellően átgondolni, hogy mi is történt?
- Remélhető az elvesztett szilárd többség visszaszerzését és utána kisebb-nagyobb re-formokkal mehet tovább az eredeti politikai koncepció.

A június 23–29-én tartandó választások várható eredményeinek előre becslésébe nem bocsát-kozhatunk. Eddig még a hivatalos, vagy nem hivatalos (pl. újságok) közvélemény kutató szervek sem próbálkoztak meg vele.

Egy ilyen arányú osztály összeütközés fel nem mérhető mozgásokat okozhat.

Mindamellet a polarizálódás erőteljesebb visszatükröződése várható az új Parlamentben. A gaullisták és kommunisták mandátumainak növekedése várható.

Ha a gaullisták abszolút többséget kapnak, a külpolitikán csak a „nagyobb rugalmasság” határai közé eső változás várható, ha ingadozó helyzetük marad, akkor a középpártokkal már je-lentős kompromisszumot kell kössenek.

Ennek külpolitikai vonatkozásait így látjuk:

- A Közös Piac szupranacionális szerveinek kiépítéséhez való fokozatos hozzájárulás, elő-rehaladás a kis Európa, majd a kiszélesített Európa felé, (Anglia, Skandináv államok be-lépése) fejlődés az Európai Egyesült Államok irányában.
- A kelet-európai szocialista országokkal természetesen tovább politizálnának, keresked-nének, de az európai burzsoá szolidaritás jegyében és az erő helyzetéből.
- Megerősítenek gazdasági, katonai szolidaritásukat az USA és az Atlanti Szövetség felé, bár a NATO katonai szövetségébe nem igen lépneek vissza, csak „szorososan” együtt-működnének velük. A „de Gaulle-i” Európa koncepciót többé-kevésbé hidegre tennék.

Mindezt nem brutális sietséggel, hanem kellő taktikával hajtánák végre.

Feltehető, hogy közelítenék álláspontjukat a távol- és közel-keleti kérdésben is szövetségesei-kéhez.

A választások harmadik eshetősége – nevezetesen hogy kormányképtelen kisebbségben jön-nének vissza a gaullisták – ez idő szerint valószínűtlennek látszik.

Szándékosan hagyta utoljára a párt szerepét, helyzetét.

Testvérpártunk ereje, súlya, szervezettsége közismerten igen nagy. Rendkívül nagy tapasztalatokkal rendelkezik. Más pártok és a nemzetközi munkásmozgalom történeti tapasztalatait, saját történelmét marxista-leninista módon elemezve alakította ki stratégiáját és taktikáját. Meg volt és megvan jól megfontolt javaslata az egyetemi problémák megoldására, (Langevin terv) megvan a szocializmus francia útjára vonatkozó kialakult nézete.

A Párt úgy látja, hogy Franciaország demokratikus hagyományait, az 1936-os Népfront törté-nelmi tapasztalatait, a francia társadalom jelenlegi és az erős polarizálódás irányában fejlődő osztályszerkezetét, a párt és a munkásközpont nagy szervezeteit (szakszervezetek, ifjúsági szervezetek), a francia szocialista párt helyzetét, a munkásközpont elért pozícióit, külső és belső politikai tényezőket – nem utolsó sorban a szocialista tábor létét, a béke és biztonság fenn-tartásának imperatív szükségességét, a gyorsütemű tudományos-technikai haladás fontos szerepét, stb., figyelembe véve, Franciaországban megvan a lehetőség belátható történelmi időszak alatt a szocializmus megvalósításának, véres polgárháború nélkül.

A párt az eseményekben döntő szerepet játszott és játszik továbbra is.

Ha a diákmozgalmak váratlan hevességét nem is mérhette fel előre, a szociális feszültség miatt az elkerülhetetlen visszavágásra kellően felkészült és fegyelmezetten készítette fel a munkásközpontot.

A párt világosan látta, hogy a felgyülemlett sokféle ellentétpár rendkívüli méretű krízisre fog vezetni előbb-utóbb, de azt is világosan látta, hogy nincs forradalmi helyzet.

Valóban, a forradalmi helyzet megítéléséhez eddig alkalmazott marx-i-lenini mérce egyetlen kritériuma sem fedezhető fel a francia válságban.

- A gaulleista kormányzat válsága kétségtelen. De azt mondani, hogy az uralkodó oszt-ly képtelen a régi módon uralkodni, nem lehet. Még többféle politikai alternatíva áll tartalékban a burzsoázia számára, beleértve még egy kommunista részvétellel létreho-zott haladó demokratikus kormányt is, amelyet a Párt javasol, de jól tudja, hogy azon belül és kívül milyen hosszú harcra van még szükség a burzsoázia megdöntésére.
- De a burzsoázia nem is kénytelen eddig elmenni. A középpártok végső esetben eddig is, ezután is készek a kompromisszumra, ha magát a burzsoá rendszert

fenyegetné ve-szély.

– A munkásosztály helyzete nem elviselhető. Még a munkásosztály egy része sem gondol forradalmi rendszerváltozásra, hanem az elég gyorsütemű gazdasági fejlődésből saját munkájával létrehozott növekvő mennyiségű javakból akarja megkapni igazságos részét. E mellett békében akar élni. Tény, hogy pl. az egy főre eső nemzeti jövedelem 1080 \$, Európában Svédországot figyelmen kívül hagyva itt a legmagasabb.

– A munkások életszínvonalja ennek és a kemény osztályharcok eredményeképpen jóval magasabb, mint bármelyik szocialista országban. Igaz, hogy a munkanélküliek száma 400–500 ezer főre szökkent 1-2 év alatt, igaz, hogy vannak pusztuló körzetek, tönk szélén álló parasztek, elhelyezkedési nehézséggel küzdő fiatalok, van gazdasági válságtól való félelem, antiszociális kormánypolitika, stb. De azt semmiképpen nem lehet mon-dani, hogy éhező tömegek volnának, sőt Franciaország egyébként számos gazdasági problémái között éppen a legjelentősebbek egyike, hogy képtelen eladni gabona, hús, tej, gyümölcs, zöldség, bor stb. feleslegeit.

– A francia válság egyik jellemzője, hogy egy fejlett ipari - mezőgazdasági országban elért évi 5%-os termelés növekedés, normális fejlődés, sőt az éveleje óta lendületnek induló helyzetben következett be, miközben a külker. mérleg, valuta szilárdság, arany és deviza tartalék stb. a korábbi évtizedekben ritkán látott stabilitást ért el de Gaulle 10 éve alatt.

– Nem hagyható figyelmen kívül a francia társadalom jelenlegi osztályszerkezete sem.

– Franciaországban a parasztek aránya még mindig 18% (Anglia, USA csak 8-12) és a parasztagazdaságok alaptípusa a családi gazdaság, a kistulajdon.

– Hasonlóan igen nagy a kisiparosok, kiskereskedők, a középosztály aránya és ennek megfelelően súlya.

A nemzetközi helyzet megítélésére elég csak annyit felhozni, hogy sem közvetlen háborús, sem forradalmi jellegű válság jelenleg földrészünkön nincs, az most a viszonylagos nyugalom területe.

De figyelembe kell itt venni Franciaország közös piaci helyzetét, Atlanti szövetségi tagságát, a szocialista országok elhelyezkedését, koegzisztenciás politikáját is. A forradalmi helyzet megítélésénél az is fontos tényező, hogy a burzsoázia fegyveres ereje, elnyomó apparátusa érintetlen.

Ennek megfelelően testvérpártunk taktikája a következő volt:

– Támogatta a diákmozgalomnak követeléseiből mindazt, ami abból elfogadható volt, nevezetesen az iskola reformot, az anyagi ellátottság megjavítását, a vizsga rendszer korszerűsítését, az egyetemeken nagyobb önállóságát, stb., de elhatárolta magát és a munkásosztályt minden demagóg, álforradalmi akciótól, megóvta a munkásosztályt és szervezeteit a provokációktól.

Hatalmas erejét megmutatva az osztály élére állt a rendőri brutalitások elleni 24 órás általános sztrájkban, a milliós tüntetésekből.

A bázisról indult és rohamosan kibontakozó sztrájkokat határozottan támogatta, de nem adta ki az általános politikai sztrájk jelszavát. A szakszervezeteket – köztük is elsősorban a legna-gyobb CGT-t, melynek vezetésében és alapszervezeteiben nagyszámú kommunista és szimpa-tizáns tevékenykedik – különösen óvta teljesíthetetlen követelések felállításától. Kezdetből fogva a tárgyalások mellett volt, melynek céljával az adott keretek között elérhető legjobb bér, munka és egyéb feltételek, a szakszervezetek üzemi jogkörét biztosító jogok kiharcolását tűzte ki.

Minden provokációtól, utcai verekedéstől távol tartotta a munkásokat, Ebben segített az üze-mek megszállása, mint taktika. Ez, azzal az előnnyel járt, hogy a munkások tömegei bent ta-nácskoztak, tartózkodtak a sztrájkkörökkel igen jól védett üzemekben, és így ellent tudtak állni, pl. a Renault esetében a több ezer főnyi felizgatott fiatal szélsőséges diák többször ism-élt behatolási kísérleteinek.

A Párt a fellendült munkásmozgalmat sikerrel használta fel sorainak megerősítésére. 10 és 10 ezren léptek be a Párt és különösen a szakszervezetek soraiba. Türelmesen küzdött a baloldali egység további megerősítéséért, nyitotta a közös kormányprogram megtárgyalását és el-fogadását a federációtól. Ez irányban történt is számos tárgyalás és némi előrehaladás; de ha-marosan nyilvánvalóvá vált: Mitterrand és a federáció Mendès-France-szal az élén ideiglenes kormányt akar, kötelező kormányprogram és Kommunista részvétel nélkül.

A Párt válasza erre ez volt:

Semmiféle értelme nincs pusztá személycseréknek. Waldeck-Rochet elvtárs a parlamentben követelte új választások kiírását már május 20-án. Amikor, pedig a Mitterrand-Mendès megol-dásra kezdett működésbe jönni a burzsoá propaganda gépezet, a sztrájkolóknak javasolta a népies-demokratikus egységkormány követelését, szigorúan meghatározott minimális program alapján, vagyis politizálta a sztrájkot. Erre de Gaulle az események menetét felismerve két nap múlva a parlamentet feloszlatta, az új választásokat kiírta, korábbi népszavazási tervét hidegre tette, a kormányt átalakítva, Pompidou helyzetét átmenetileg megszilárdította.

A Pártnak ebben a helyzetben rendkívüli módon kellett arra ügyelni, nehogy számára és a munkásosztály számára végzetesen kedvezőtlen irányba fejlődjenek az események.

Miután de Gaulle az alkotmányos megoldást választotta (új választások), amelyet a Párt és a baloldali federáció, sőt a középpártok is követeltek, a Párt elfogadta a legális harcot és a sztrájkokat depolitizálva a tömegek figyelmét a közeli (3 hét) választásokra irányítva meg-kezdte a választási harcot.

Ilyen körülmények között az általános politikai sztrájk meghirdetése egyértelmű lett volna a többségi akarattal való szembeszállással, a gaullisták által hangoztatott „totalitárius diktatúrára törekvéssel” parlamenten kívüli eszközökkel, hiszen a parlamentet feloszlatták. De Gaulle erre az eshetőségre készítette elő a katonai vonalat. De a Párt nem ment be de Gaulle utójába.

A sztrájkokat továbbiakban gazdasági keretek között tartotta, és azt ajánlotta a munkásoknak, hogy ahol követeléseiket elfogadható mértékig teljesítik, ott egységesen vegyék fel a munkát, majd vállaljanak szolidaritást, gyűjtsenek pénzt azoknak a munkásoknak, akik nem kaptak kellő kielégítést, hogy azok tovább tudják vinni küzdelmüket. Megerősödve az elért eredm-ényekkel, (10-20% közötti béremelést, munkaidő rövidítést és számos más előnyt, többek kö-zött a minimális bérek 34-52%-os emelését és számtalan szakmai követelést mindenhol elérték) politikai küzdelmeiket folytassák a választási kampány keretében.

A párt joggal számít arra, hogy józan, megfontolt fegyelmezett reális politikája, melyet a har-coló munkásosztály élén kifejtett, meghozza gyümölcsét.

Valkó Márton
nagykövet

Jelzet: MOL KÜM XIX-J-1-002510/4. – (Magyar Országos Levéltár –Külgügyminisztérium–TÜK–Franciaország)

4. Külkereskedelmi minisztériumi elemzés a válság gazdasági következményeiről

1968. június 5.

Kedves Mádai Elvtárs!

Most alkalom van kerülő úton anyagot hazajuttatni. Miután a sztrájkmozgalom, az események tovább fejlődnek, az alanti anyagot 1968. június 3-án zártuk le.

A franciaországi sztrájkmozgalom. A sztrájkok várható kihatása Franciaország gazdasági helyzetére:

A három hete tartó sztrájkok a mai napig nem értek véget, és várható befejezésükről még mindig nehéz lenne megbízható véleményt mondani. Ezért az alábbiakban a jelenlegi helyzet-nek megfelelően igyekszünk elemezni a dolgok állását és levonni egyes következtetéseket, megjegyezve, hogy az állandó változások és számos politikai és gazdasági tényező bizonyta-lansága folytán sok kérdésben csak feltételezésekből tudunk kiindulni.

Kétségtelen, hogy Franciaország a második világháború utáni időszak legnagyobb politikai és gazdasági válságát éli át, és ehhez hasonló helyzet 1936 óta az országban nem volt. Egyesek szerint még az 1936-os sztrájkmozgalom is messze elmaradt a jelenlegitől.

A három hete tartó sztrájkok gyakorlatilag teljesen megbénították az ország gazdasági életét. Szünetel a munka valamennyi számottevő ipari üzemben, az ország közlekedési hálózata tel-jesen béna (szárazföldi, vízi és légi közlekedés), zárva a bankok, postahivatalok és nagyáru-házak, az üzemek többségét elfoglalta a munkásság.

Az évek óta felgyülemlett szociális elégedetlenség, a gaullizmus által felhalmozott belpoliti-kai hibák robbanáshoz vezettek, olyan robbanáshoz, amely az egész de Gaulle-ista politikai és gazdasági rendszer létét fenyegeti, és amelynek kihatásai nagymértékben befolyásolhatják az egész ország jövőjét.

Három hete, amikor jelentéktelennek látszó diáktüntetések a szolidaritási sztrájkok sorozatát váltották ki, kevesen gondolták volna, hogy három hét múltán sem indul meg az országban az élet, hogy a pünkösti weekend még mindig bizonytalan kimenetelű tárgyalásokkal fog eltelni, hogy politikai téren a Parlament feloszlátásához vezet.

I. Az 1967. május 27-i megállapodás:

A sztrájkok kezdetét követő második hét végén megkezdett és három napig tartó tárgyalások befejezése után már sokan bíztak abban, hogy az élet visszaáll a régi kerékvágásba és megindul a viszonylag gyors konszolidálódási folyamat.

A Szociális Ügyek Minisztériumában a francia miniszterelnök, a Gyáriparosok Szövetsége (CNPF) és a szakszervezeti megbízottak között folytatott tárgyalások május 27-én reggelre jegyzőkönyvi megállapodáshoz vezettek, amelyet a szakszervezeti vezetők azzal a fenntartással írtak alá, hogy az üzemek dolgozóival történő konzultálás után válik véglegessé, vagy kerül elutasításra. Azóta már ismertes, hogy a CGT (a legnagyobb baloldali munkásszervezet) vezetői által elsőnek a Renault gyáriak nagygyűlésén ismertetett megállapodást a munkások elvetették, mint nem kielégítő, majd a többi üzemekben is sorra a sztrájkok folytatása mellett foglaltak állást.

Melyek voltak az úgynevezett „Rue de Grenelle-i megállapodásnak” főbb pontjai?

- A megállapodás első pontja a legrosszabbul kereső munkásrétegeket érinti, amennyiben a minimális órabérek az iparban dolgozók számára Frs. 3-ra emeli (a korábbi minimális órabér Frs. 2,22 volt). A megállapodás a mezőgazdaságban dolgozók órabérére további tárgyalásokat helyezett kilátásba, amelyek végül is ugyancsak 3 Frs. minimális órabért írnak elő a mezőgazdasági munkások számára az eddigi 1,92 Frs-al szemben.
- A megállapodás az első pontban nem érintett dolgozók fizetésére 1968. június 1-től 7%, október 1-től pedig további 3% emelést rögzít le [!]. Az államosított iparra a megállapodás nem vonatkozik, erre a szektorra külön tárgyalások beindítását javasolja. Ugyancsak nem vonatkozik a megállapodás ezen pontja a közszolgáltatásban lévők fizetésére, amelyet a kormány szakmánkénti tárgyalások útján kíván rendezni.
- A szakszervezet követelésére a megállapodás rögzíti, hogy 1969 márciusában a fizetésből élők vásárlóképességének megvizsgálásával külön bizottság foglalkozik.
- A továbbiakban a megállapodás kiterjed a szakszervezeti jogokra, a folyamatosan bevezetésre kerülő munkaidő csökkentésre, a kollektív szerződések rendszerére, illetve öregségi pótléokra és még több vitatott kérdésre.
- Végül a sztrájknapok által elvesztett fizetés 50%-os, később részben visszafizetendő pótlására tartalmaz megállapodásokat.

A jegyzőkönyvi megállapodás olyan részletességgel történő ismertetése azért látszott szükségessé, mert a munkáskövetelések részbeni kielégítése a francia gazdasági élet egészére nézve komoly következményekkel jár. Szakemberek által végzett gyors számítások alapján – amennyiben a megállapodás az itt nagy vonalakban ismertetett módon elfogadásra került volna – évi 15–16 milliárd frank költségkihatással járt volna a francia gazdaság számára. Nem számítva a sztrájknapok által okozott termelés kiesést és a sztrájkok más következményeit, önmagában az említett költségkhatások is próbára tették az ország gazdaságát.

Azóta a megállapodás túlhaladott. A változatlan erővel folyó sztrájkok egyre nyilvánvalóbban további engedményekre kényszerítik a kormányt és a tőkések egyaránt, és így 15–16 milliárd frank aligha lesz elegendő a követelések kielégítésére.

Ennél is nagyobb gondot okoz azonban a francia kormánynak a sztrájk következtében előállt termelésvesztés és a sztrájk egyéb kihatásainak gazdasági áthidalása.

II. A termelés kiesése és következményei

Egyelőre nehéz lenne képet alkotni a sztrájkok okozta termelés kiesés értékéről, annál is inkább, mivel a munka újrafelvétele iparáganként változó mértékben még bőven elhúzódhat. Szakemberek véleménye megegyezik abban, hogy az országnak hosszú idő kell ahhoz, hogy a termelés kiesést minden területen pótolja. Kétségtelen, hogy a sztrájk kihatásai messze túlmennek azon a határon, amely időtartamukból arányosan következne, de túlhaladják a sztrájk által közvetlenül érintett üzemek termelési értéknyáját is. Azokban a szektorokban, amelyekben közvetlen sztrájkmozgalom nem bontakozott ki (mezőgazdaság, élelmiszeripar, egyes kis és középvüzemek különböző termelési ágazatokban), a termelés a sztrájk első napjaiban még fenntartható volt, a nyersanyagtartalmékok felélése és az utánpótlás megoldhatatlansága folytán azonban a sztrájk elhúzódása ugyancsak benuálóságot vezetett. Az élelmiszerellátás viszonylag folyamatos fenntartása ellenére a kereskedelemben is jelentős kiesések keletkeztek.

A Les Echos című lap elemzése szerint úgy lehet tekinteni, hogy ha a sztrájk első hete a normál termelés egészének felébe került, akkor a második hét a kétharmadába, a harmadik háromnegyedébe. A háromhetes termelés kiesés a lap szerint az éves termelésnek mintegy 2,35%-át teszi ki, ami az egész évre vetített termelésnövekedésnek minimum felét viszi el. Pompidou miniszterelnök egyik rádiónyilatkozatában ennél is magasabb veszteségről beszél, nevezetesen a heti kiesést az éves volumen 2%-ban jelölve meg. A miniszterelnök szerint május végéig ez a veszteség eléri a 6%-ot.

Érdekes a Les Echos elemzése a bekövetkezett veszteség pótlási lehetőségeinek vizsgálatában is. A lap szerint az év hátralévő részében is az első heti kiesés pótlására a 46 órás munkahetét, 47,8 órára kellene felelni, a második hét pótlására 49,6 órára. Ez a helyzet figyelembevételeivel teljesen valószínűtlennek látszik. A harmadik heti és esetleges további kiesést az év végéig behozni pedig teljesen lehetetlen. Ebben az évben tehát a francia gazdaság olyan helyzetbe került, amelynek kihatásait bizonyára még 1969-ben is viselni lesz kénytelen. Márpedig 1968. a francia gazdaság számára sorsdöntő esztendő. A közös piaci vámhatárok teljes eltörlése esetén a francia ipar nemcsak a tervezettnél gyengébben, hanem a sztrájkot megelőző időszakhoz képest is meggyengülve néz szembe a konkurenciával.

A ténylegesen mérhető veszteségen túlmenően igen érzékenyen érinti az országot a beruházások elhúzódása miatt csak később jelentkező termelésmaradás, valamint a sztrájkok kihatásainak eredményeként jelentkező beruházási kedvsökkenés. Az így előálló lemaradás behozására évekre lehet szükség.

Nem elhanyagolható az ország exportkiesése, mely nemcsak iparban, de szállítási eszközök híján a mezőgazdasági exportban is komoly veszteséggel jár. Talán az exportrendelések egy része késedelemmel még kivitelezhető lesz (legalább is olyan mértékben, amilyen mértékben ezt a termelés megengedi), egy része azonban alig lesz behozható, mivel a megrendelők a francia szállítások elmaradása folytán fedezeti vásárlásokat voltak kénytelenek eszközölni.

Ez a körülmény a versenytársak pozíciójának erősödéséhez vezet, melyet csak áldozatok árán lehet később visszaszerezni. Ehhez járul az az erkölcsi következmény is, amely a kereskedelmi partnerekben a francia gazdaság iránt megnyilvánuló bizalom elvesztését jelentené. Hosszú idő lehet ahhoz szükséges, hogy a francia külkereskedelem eddigi presztízsét visszanyerje.

III. Pénzügyi következmények

Komoly problémát okoz a francia kormánynak a frank gyengülése következtében előállt helyzet is. Már a sztrájkok második hetében megkezdődött a frank árfolyamának romlása a nemzetközi piacon. A sztrájkok elhúzódása és a mindinkább előtérbe kerülő politikai követelések a frank gyengülésének drámai szakaszába érkeztek. Megkezdődött a frank tömeges kiáramlása az országból, elsősorban Svájc és Spanyolország irányába. A váltási árfolyam 7-8%-kal tért el a hivatalos kurzustól, de olyan esetek is előfordultak, hogy az olasz határ közelében lévő olasz kereskedők a frankot csak 20% különbözettel voltak hajlandók fizetési eszközül elfogadni. A Francia Nemzeti Bank, a Banque de France kénytelen volt a Nemzetközi Fizetések Bankjához fordulni a frank árfolyamának fenntartása érdekében. Néhány nap elteltével a Banque de France azonban leállította a Nemzetközi Fizetések Bankján keresztül eszközölt frankvásárlásokat, és szabad folyást engedett az eseményeknek. Bár eléggé általános az a vélemény, hogy a francia kormány intézkedése egyszerűen politikai manőver, annak érdekében, hogy a francia polgárt megfélemlítse a pénz értékcsökkenésének veszélyével, a frank vásárlásának leltitása mégis növelte a pánikot a nemzetközi pénzügy piacon.

A kormány végül is ahhoz a megoldáshoz folyamodott, hogy ideiglenesen korlátozta az országból kivihető, illetve az országba behozható pénz mennyiségét, így módon remélve megfékezni a frank nagymértvű kiáramlását és átváltását.

Felmerül a kérdés, hogy sor kerül-e a frank leértékelésére? Ennek lehetősége kétségtelenül fennáll. A kereskedelmi mérleg várható nagymértvű deficitje a fizetésemelkedésekkel várhatóan együtt járó belföldi áremelkedés, a tőke kiáramlása mellett szólnak.

Vannak azonban logikusnak látszó ellenérvek is. Franciaországnak igen jelentős arany és devizakészletei vannak, amelyek a frank megmentése érdekében felhasználhatók. Talán ennél is jelentősebb az a feltételezés, hogy a frank külső segítségére is számíthat. A dollár és az angol font helyzete hetek óta válságos. A frank esetleges leértékelése – az egyébként is beteg – nemzetközi monetáris rendszer teljes bomlását eredményezheti. A leértékelés ellen szól az az érv is, hogy a gaullista kormány minden erejével igyekszik leküzdeni a leértékeléssel járó további presztízsvesztést.

Felmerül a kérdés olyan értelemben is, hogy a dollár leértékelése esetén kerülhet sor egyebek közt a francia frank leértékelésére, és ez esetben a nemzetközi monetáris rendszer is túlélheti a leértékelés következményeit. Feltehető, hogy a dollár leértékelése esetén egyes valuták – így elsősorban a frank – leértékelése nagyobb lenne, mint magáé a dolláré. Valamennyi találgatás között ez az utóbbi látszik a legvalószínűbbnek, mégpedig úgy, hogy a deválválásra még az amerikai

elnökválasztások előtt kerülne sor.

Bármi is legyen a frank sorsa, biztosra vehető, hogy a francia kormány kénytelen lesz számos olyan intézkedést fogantatni, amelyek a jelenlegi válság következményeinek felszámolását segítik elő.

IV. Külkereskedelemre vonatkozó kihatás

A közös piaci vámhatárok eltörlésének július 1-i határidővel történő bevezetésére a franciák valószínűleg nem kérnek haladékot. A Közös Piacon kívüli országok felé azonban minden bizonnyal életbe léptethetnek bizonyos átmeneti importkorlátozásokat. Ezek a korlátozások nyilván nem kizárólag a szocialista országokat fogják érinteni, de ezek franciaországi exportját feltétlenül befolyásolják.

Számolni kell azzal, hogy exportunk ez évre Franciaország irányába nemcsak mezőgazdasági, hanem iparcikkben is csökkenni fog.

Nem lehet abból a felvetésből kiindulni, hogy a helyzet rendeződése után Franciaországnak szüksége lesz az import fokozására, mert ez legfeljebb az egyes szektorokban várható (pl. a beruházások meggyorsítása érdekében) az import egészében azonban a fizetési mérleg egyen-súlyának helyreállítására irányuló megszorítások várhatók. Vonatkozhat ez elsősorban egyes fogyasztási cikkekre, mivel átmenetileg ezekben keresletcsökkenéssel is kell számolni, egy-szerűen a sztrájkolók jelentős fizetéselmaradása miatt.

A várhatóan bevezetésre kerülő protekcionista intézkedések mellett fel kell készülnünk arra, hogy exportunk csökkenése irányában objektív tényezők is hatnak. Problémák lehetnek egyes szezoncikkelnél, amelyek esetében a szállítások időbeni eltolódása lényeges exportcsökkentést eredményezhet. Pl. a nyaralási szezonhoz kötött campingcikk-export nagy százalékban csökkenhet, mert a szezonra történő szállítás máris lehetetlenné vált.

A helyzetből kifolyólag számolni kell azzal, hogy egyes vevőink a szállítások újbóli beindulása esetén fizetési könnyítéseket, rövidebb-hosszabb hiteleket fognak kérni.

Importunkban fel kell készülnünk szállítási határidők eltolódására, de egyes esetekben a szer-ződésektől való visszalépés lehetőségét sem tartjuk kizártnak. Ennek lehetőségét Czili elvtárs-sal már közöltük, és kértük, hogy a vállalatok mérjék fel a franciaországi importjuk helyzetét, szükség esetén gondoskodjanak más beszerzési forrásról, hogy késedelemből nálunk termelési zavarok ne következzenek be.

Ezúttal a franciaországi események néhány várható, és már most is valószínűnek látszó kö-vetkezményére szeretnénk volna felhívni a figyelmet, azzal a szándékkal, hogy a szükségesnek látszó elővigyázatossági szabályokat, intézkedéseket kellő időben meg lehessen tenni.

***

Végleges következtetéseket a jelenlegi helyzet alapján levonni egyelőre nehéz volna. Mind-eddig még a kibontakozás körvonalai sem mutatkoznak. Ha időben előre nem látható esemé-nyek nem következnek be, akkor talán a június végén sorra kerülő parlamenti választások a kérdések zömére választ adnak. A választások kimenetelére pillanatnyilag legfeljebb azt lehet mondani, hogy minden elképzelhető. A választások után hivatalba lépő új kormány politikai irányvonalától és gazdasági elképzelésétől függ a jelenlegi válság tényleges rendezése és az ország jövőjének kibontakozása.

Lezárva 1968. június 3-án.

Havas Károly

Jelzet: MOL XIX-J-1-j- 002510/4). – (Magyar Országos Levéltár – Külügyminisztérium – TÜK – Franciaország)

5. Beszélgetés a francia politikai helyzetről Combal tanácsossal Budapesten

1968. június 8.

Feljegyzés

Tárgy: Beszélgetés a francia politikai helyzetről

Warmenhoven holland első beosztott június 7-i búcsúoktélján beszélgettem Combal taná-csossal, a francia nagykövetség első beosztottjával, aki általános belső helyzetüket javulónak ítéli meg, és úgy látja, hogy rövid időn belül az élet lényegében visszatér a normális keretek közé. A sztrájk következtében súlyos károk keletkeztek, a termelés kiesés méretei nagyok. Ehhez képest jelentéktelennek tartja azokat a károkat, melyek az épületekben (pl. párizsi tőzs-depalota), közutakon és a közforgalmi eszközökben állt elő. Bizonyosra veszi, hogy lesz inf-láció, melynek előreláthatóan serkentő hatása alakulhat ki a termelésre és a külkereskedelem egyes ágazataira. A ffr. [francia frank] pénzügyi helyzetének gyengülését ezeken kívül speku-lációs tényezőkre és amerikai manőverezésre vezeti vissza. Új momentumnak tartja, hogy a CGT első ízben alkalmazott differenciáló vonalvezetést, melynek alkalmazása során elhatá-rolták magukat a szélsőséges áramlatoktól, és meghatározott keretek között tartották a szak-szervezetek magatartását.

A választás kilátásairól az a véleménye, hogy a Francia Kommunista Párt kisebb mértékű erősödésével lehet számolni, de ezen kívül számottevőbb erőeltolódás aligha következik be. Valószínűnek tartja, hogy az UNR és a De Gaulle-t támogató erők megkapják azt a parlamenti többséget, mellyel a kormány munkáját biztosítani tudják. Belpolitikai téren a kormánynak legfontosabb feladata a gazdasági kérdések rendezése és szervezettebb fejlesztése lesz. Emellett súlyt fognak helyezni a közoktatás átfogó reformjának előkészítésére, az oktatási-tanulási fel-tételek megjavítására és a tanmenet korszerűsítésére. Felháborodottan mondta el Combal, hogy a francia egyetemek nemcsak megbűvási, hanem kedvezményeik folytán olcsó megélhe-tési lehetőséget is nyújtanak a fiatalok olyan rétegének, mely tanulni nem akar, és kétes poli-tikai manőverek kipróbálására használja fel az egyetemeket.

A [Maurice] Couve de Murville – [Michel] Debré cserét nem tartja olyan kérdésnek, mely tartalmilag befolyásolná a francia külpolitikát. Megítélése szerint külpolitikájuk változatlan marad, és ezzel a folyamatos stabilitást is dokumentálni kívánják. A két külügyminiszter kö-zött – személyi adottságaik folytán – munkastílusbeli eltérés van, de ez nem olyan tényező, mely a francia külügyi szolgálaton kívül mutatkozhatnék. (A különbség szerinte az, hogy Couve protestáns eredetű higgadtabb, nyugodtabb egyéniség, míg Debré katolikus eredetű, élénkebb, agilisabb egyéniség.)

A francia gazdasági helyzettel kapcsolatban De Rosis olasz kereskedelmi tanácsos azt fejte-gette, hogy nem lesz könnyű a felgyülemlt gazdasági problémák megoldása, és véleménye szerint ezek még bizonyultabbá fogják tenni Franciaország és a Közös Piac kapcsolatait.

Schoch holland nagykövet elmondta, hogy táviratot kapott Hágából, melyben kérik, hogy ad-jon információt Lajti [Tibor] elvtársról. Kérdésére igen pozitív tájékoztatást adtam kijelölést nagykövetünkről.

Budapest, 1968. június 8.

Hetényi István [?]

Jelzet: MOL XIX-J-1-j- 00964/2 (37. d.) – (Magyar Országos Levéltár– Külügyminisztérium – TÜK – Franciaország)

6. Józsan Sándor ideiglenes ügyvivő jelentése a francia válság amerikai visszhangjáról

1968. május 31.

Tárgy: Francia események visszhangja

A jelentés tartalma: A State Department egy középbal koalíciós kormánytól fél, ezért USA szempontjából de Gaulle hatalmon maradása pillanatnyilag előnyös.

Washingtonban az amerikai nézetek nem egyeznek meg a francia válsággal kapcsolatban kö-vetendő magatartás terén, vannak azonban általános elvek, [Charles E.] Bohlen nagykövet egy beszélgetés során leszögezte a következő elveket:

1. Amerikai megítélés szerint DeGaulle számára a népszavazás nem kedvező. Parlamenti választások előnyösebbek. (A beszélgetés azt követően hangzott el, hogy De Gaulle bejelentette a parlament feloszlatását.)

2. De Gaulle képes a hatalom megtartására, akár erőszakos eszközökkel is.

3. Az Egyesült Államok szempontjából De Gaulle hatalmon maradása, annak minden Ame-rika-ellenességével együtt is kedvezőbb, mint távozása. Ennek magyarázata, hogy De Gaulle-től a jelenlegi körülmények között csak egy olyan középbal koalíció veheti át [a kormányzást], amelyben a kommunistáknak szerep jut, és erősen kétféle, hogy ebben az esetben a kommunisták nem használnák ki helyzetüket egy tipikus „Népfront” kormány megteremtésére. Bármilyen kormány, akár Mitterand, akár [Pierre] Mendès-France vezetésével tehetetlen és gyenge lenne, erős baloldali nyomás alatt állna.

4. A kommunisták hatalomátvétele ugyanakkor az adott körülmények között teljesen valószínűtlen, a párt pozíciója viszont javul.

5. Az Egyesült Államok csak közvetett formában tud segítséget nyújtani, mégpedig pénz-ügyi intézkedésekkel és az Amerika-barát politikai erők befolyásolásával.

6. Mindenfajta baloldali, még mérsékelt középbaloldali, hatalomátvétel veszélyezteti az Egyesült Államok európai terveit. Az USA az MLF terv feladása és a francia kiválás után csak ad hoc jellegű megoldásokat alkalmazott s ezen belül is nem teljesen sikeresen. Amerikai részről például úgy vélték, hogy a Közös Piac terv jobban fog sikerülni, s ezt éppen De Gaulle magatartása hiúsította meg. A Közös Piac tervek megvalósulásának elmaradása veszélyeztet minden – az Egyesült Államok által támogatott – „államfeletti” európai programot, még azo-kat is, amelyeket Franciaország elvben támogat. Egy baloldali francia kormány ezektől a tervektől is fokozottan visszavonulna, így a kis népek és Németország maradnának egyedül, ami eleve működésképtelenné teszi azokat.

7. A szélsőbaloldali hatalomátvétel esetén Németországból teljesen kivonják a francia csapa-tokat, s ez még inkább megnehezíti az USA helyzetét, ugyanakkor Nyugat-Németországot „teljesen körülvénné a kommunisták.” – jegyezte meg az információt adó amerikai újságíró.

Boris Kidel angol újságíró hozzáfűzte, hogy tudomása szerint a State Department kérte John-son elnököt, tartózkodjék mindenfajra kommentálástól. A washingtoni francia nagykövettel a State nem folytatott hivatalos tárgyalásokat, Bohlen azonban a minisztérium épületén kívül „mágnabeszélgetésen” tárgyalt vele. Ugyancsak foglalkozik a helyzettel a Nemzetközi Pénz-ügyi alap, amely meg akarja akadályozni, hogy a frank helyzetének romlása esetleg újabb pénzügyi krízist idézzon elő. Ebben az ügyben – értesülésem szerint – tárgyaltak Schwitzzerrel, az International Monetary Fund igazgatójával.

Józan Sándor

id. ügyvivő

Jelzet: MOL KÜM XIX–J–1–j– 002510/2/1968. (Magyar Országos Levéltár – Külügyminiszterium – TÜK – Franciaország)

Címkék:

[1968](#) ^[8]

[Franciaország](#) ^[9]

[Fock Jenő](#) ^[10]

[Charles De Gaulle](#) ^[11]

[Valkó Márton](#) ^[12]

Kiadás: 11. évfolyam (2011) 1. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/politika/az_1968_majusi_valsag_franciaorszagban.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/politika/az_1968_majusi_valsag_franciaorszagban.html

[2] https://www.archivnet.hu/.../politika/az_1968_majusi_valsag_franciaorszagban.html%3Foldal%3D7

[3] https://www.archivnet.hu/.../politika/az_1968_majusi_valsag_franciaorszagban.html%3Foldal%3D8

[4] https://www.archivnet.hu/.../politika/az_1968_majusi_valsag_franciaorszagban.html%3Foldal%3D9

[5] https://www.archivnet.hu/.../politika/az_1968_majusi_valsag_franciaorszagban.html%3Foldal%3D10

[6] https://www.archivnet.hu/.../politika/az_1968_majusi_valsag_franciaorszagban.html%3Foldal%3D11

[7] https://www.archivnet.hu/.../politika/az_1968_majusi_valsag_franciaorszagban.html%3Foldal%3D12

[8] <https://www.archivnet.hu/cimkek/1968>

[9] <https://www.archivnet.hu/cimkek/franciaorszag>

[10] <https://www.archivnet.hu/cimkek/fock-jeno>

[11] <https://www.archivnet.hu/cimkek/charles-de-gaulle>

[12] <https://www.archivnet.hu/cimkek/valko-marton>